

Megjelenik minden
hónapban, a nyári
időszak alatt
esetleg kétszer is.

Szerkesztőség:
Kolozsvár,
B-*király-utca* 22 sz.

ERDÉLY.

TURISTASÁGI,

FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESÍTŐJE.

Az egyesület tagjai
e folyóiratot a tag-
sági díj fejében in-
gyen kapják. Nem
tagok részére az
előfizetési díj 3 frt.

Kiadóhivatal:
Erdélyrészi Kárpát-
Egyesület titkári hivatala

I. kötet. 1892.	Szerkesztő: RADNÓTI DEZSŐ. Fődolgozótársak: Hankó Vilmos dr., Herrmann Antal dr., Tégliás Gábor, Hangay Oltáv, Veress Endre.	VII. füzet. Augusztus
--------------------	--	--------------------------

Kirándulás a Negojra.

(1890. júl. 28—30.)

Irta: Szádeczky Lajos dr.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mikor Kolumbusz Kristóf az amerikai szárazföldet először megpillantotta, vagy mikor Árpád apánk a Kárpátok bérezeiről először látta meg »a tejjel és mézzel folyó« új hazát — olyan forma delejes és gyönyörrelteljes érzés futhatott át ereiken, mint a minőt mi éreztünk a Negoj vállán, két ország felett állva, szédítő magasságban.

Közvetlen alattunk mély völgykatlanok, azokon túl égbe szökő magas csúcsok és sziklafalak, s a völgyek nyílásain át az alföldek sík ronájának ragyogása, folyóinak csillogása kápráztatta szemünket. — Jámbor oláh vezetőink, mintha az »igéret-földé«-t pillantották volna meg, oly örömmel kiáltottak fel, hogy a »*czára!* *czára!* (irva: *tiara* = ország), azaz Oláhország. Mert a mi előttünk és alattunk elterült, az mind az ifjú, nagyravágyó királysághoz tartozik.

Néhány órára, nolle-velle, igénybe kellett vennünk az oláh királyságnak a magyarok iránt ismeretes, memorandumos vendégszeretetét. — Nem *pakszus* alapján, mert ilyenünk nem volt; — nemzetközi jogalapunkat a turista-jog képezte csupán s szükség esetére bízunk a zsebünkben levő vasúti »mérésékelt árú menetjegy«-re szóló »igazolvány«-ban, melyen rajta van a magyar ko-

rona, aláírás, név is van rajta; gondoltuk ennyi csak elég lesz egy útunkba akadáható dorobáncz-káplárnak.

De szükség nem volt rá, mert Traján császár kétezer esztendő utódai közül csupán egy jámbor pakulárt láttunk, a ki a Negroj oldalán legeltette juhait s a nemzetiségi kérdéssel s rendőri ügyekkel nem. csupán tilinkójával foglalkozott, keserves plevnai melódiákat zengedezvéen rajta, egy kősziklára hasalva, juhainak és nekünk — Tafelmusik-úl.

Mert valamiként a jámbor keresztyén nemcsak kenyérrel él, de isten ígéjével is: azonképen a jámbor turista nemcsak kősziklával, köddel, napsugárral és kilátással táplálkozik, de különféle »szesz«-élyes italokkal és elemőzsiákkal is.

Az ebéd ideje pedig itt volt, éreztük, hogy elharangozták a delet. Asztalhoz, azaz kősziklához ültünk tehát. Szép zöld terítője volt — mohából. De előbb — miként az ánglius az ebédhez átöltözik — mi is jónak láttuk legalább inget váltani, mert Jágerünk a legutolsó »kaptató« fáradalmaitól facsaró víz volt.

Igaz ugyan, hogy a szentírás azt mondja, hogy orczádnak verejtékével egyed a te kenyeredet; de itt nemcsak az orczáról volt szó: mellünket kellett bebiztosítanunk a hideg oláhországi széltől, a mely a negojipakulár *primo*-ja mellé a *bassus*-t szolgáltatta.

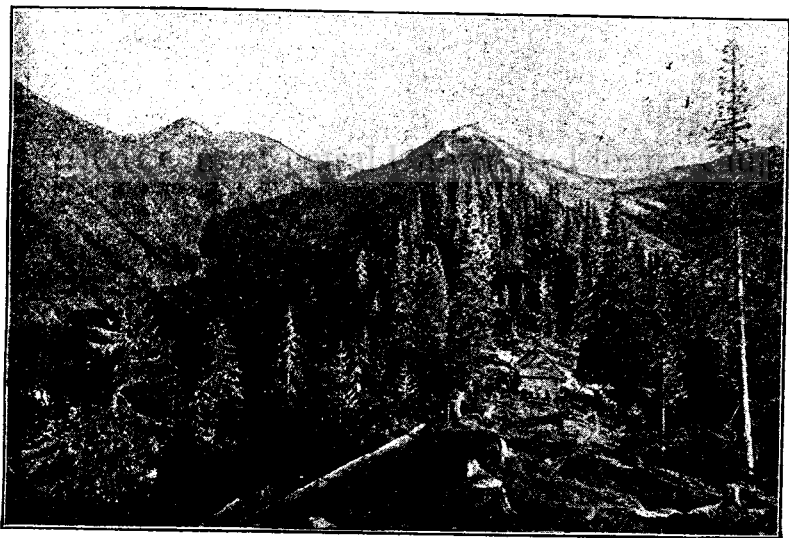
Ósi turista-szokás szerint az első »fogás«-t a spiritualiák képezték volna. A fenyővizes üveg előkerült a vezetői oldalzsebéből. De óh fátum, dugója kiesve, tartalma kifolyva, külső hüvelye, a »Budapesti Hírlap«, csak úgy úszik a drága folyadékban. Vezetőnk neki esett s lenyalta oly mohósággal, hogy a nyomdafestékből is alig maradt valami rajta, a mivel azt a gyanút ébresztette szomjúhozó lelkünkben, hogy tán kicsinált dolog volt az egész szeszkonverzió, hogy így a maga malmára hajtsa a — fenyővizet.

Nem tehetünk mást, nagylelkűen lemondunk a néhai szív-erősítőről (mint Ravachol a guillotin alatt) s elhatároztuk, hogy utunk hátralevő részét, mint a »mértékletességi egylet« tiszteletbeli tagjai tesszük meg. Ily hősies lemondás után képességet éreztünk akár a vegetarianismusra is; de néhány retek és hagyma szálunk nem nyújtott elég anyagot az új életmódhoz: átesapongtunk tehát farkas-étvágyunk kielégítésére a másik végletig — a nyers sonkáig, a mit őseink csak úgy a nyereg alatt puhítottak, elpuhult kortársaink azonban már legalább is megfűstölnek.

Ez volt a mi *piece de resistance*-ünk. Ez után lett volna ideje egy »magas szabású« pohárköszöntőt tartani a magyar-oláh ba-

rátságra; de eszünkbe jutott az a jelmondat, a mely Tökölyi Imre egy francia kiadású arcképét köríti, hogy »*a mi nem föld* (=volt), *nem is lész*« — s így lemondunk a testvérisülésről. A helyett pihenő helyünket, azt a *sziklakaput*, a melyen a Negojra mászók átlépik a magyar határt, elkereszteltük »*Oláh-kapu*«-nak. Nevét annyira magán viseli, hogy protekció nélkül is bejegyezheti a Kárpát-Egyesület polgári anyakönyvébe, míg az oláhok vagy szász atyáinkfiai a magok nyelvén el nem keresztelik.

Ebéd után — ha már ennyire felvitte isten a sorsunkat — adtuk az urat: »*siestát*« tartottunk. Bajtársam alvási tudományának zsengejéből áldozatot is mutatott be e »római« területen az ő s görög-római Morpheusnak. Engem ettől, az uborka-szezonban Erdélyben rendszeren felmerülő vipera-hírek is visszatartottak volna, ha éberségben nem tart a turista-láz, látva egy futamatnyira a

A Negoj nyugoti oldala.

A német Kárpát-Egylet menedék-házával.

Negoj czukorsüvegét s alatta a szeliden leszálló *Negoj-völgyét* (Valea Negojuluj), azontul a sziklák, csúcsok és gerinczek tömkelegét s egy-egy távoli folyó az Olt, Árdzsés s talán az oláhországi Duna csillogását, a mely misztikus messzeségében mintha maga az Operenciás-tenger lett volna.

De megvallom, erősen töprengtem a felett is, hogy a teljesen meredélyesnek látszó csúcsra hogyan fogunk felmehetni. Himmell-

steiger uram, a ki dísz-német nevét köznapi oláh neve helyett épen a sziklák ügyes mászásától nyerte, váltig biztatott ugyan, hogy nagyon könnyen; de alig hittem. Pedig igaza volt. Mert a távolról szürke sziklának látszó meredek fal itt az éjszaki oldalon tulajdonképen omlékony törmellék, a melyen némi kopár fű is terem s a melyen egy-egy talpalatnyi biztos tért könnyen kap a kapaszkodó.

Hegymászó botjainkat meghegyezve, czipőnk talpát (mint eddig is gyakran tettük) meghasogatva, 2 óra után neki vágunk a meredek csúcsnak.

Útközben egy sziklahasadékban nyugvó jégtábla lecsepegő vizéből, a homokról szüresölve, szomjuságunkat is csillapítottuk, mert az ivóvizet a Negoj-liget csörgedező patakja elhagyása óta nélkülöztük.

Egy utolsó kapaszkodó után egy vizmosás mélyedésében, három óra tájban fent voltunk a ezélpontnál, az Erdélyi Havasok királyának a feje tetején.

A Negoj csúcsának felső területe egy szabálytalan hosszukás négyszöghöz, vagy tán még inkább egy tojás csúcsához hasonlítható. Északra és keletre (tehát Oláhország felé) lankásan gömbölyödik, délre és nyugatra (a magyar oldalakon) meredeken, függőleges sziklafalakkal szakad alá, a melyeken még a zerge sem járhat.

E sok száz méter magas sziklafalak alsó szakadékai azonban annál kedvesebb lakóhelyei a zergéknek. Jól tudják ezt a vadászok s Himmelsteiger uram is mindjárt figyelmeztetett, hogy »legyünk kicsit csendben« s ha a szellemes nóta szerint nem is »felmegyünk az égben« — de zergét láthatunk. Arra vallott a mi harmadnapos jeles zerge vadászunk sietős közeledése is, a ki a mi déli tanyánk felől feltünvén, igyekezett utánunk, (kiket tiszteletbeli zerge-hajtóknak használt reggel óta), de úgy hogy ő mindenütt a meredek sziklaéleken járt, hogy a völgyekbe lelásson. Eleinte oláh dorobáncznak hittük s már-már készítettük a vasúti igazolványt, de megnyugvással láttuk, hogy nem magyarra, de zergére les, mert nem utánunk, de a sziklaéleken kúszott tovább az alattunk tártongó völgykatlan észak-nyugati csúcsához.

A Negoj csúcsa, mint mondám, déli irányban óriási sziklafalakat, bástyákat ereszt le az alatta kezdődő *Lajta-völgye* fölé. E sziklák a völgy kétoldali gerincez-falaival összekapcsolódván, egy mély vadregényes völgykatlant alkotnak, melyet igen jellem-

zően »Ördög ketreczé«-nek (Sztrunga Drákuluj = Ördög-esztrengájának) neveznek. Azt akarják vele kifejezni, hogy innen az ördög is csak egy szűk ajtón tudna kimenni, mint a juhok az eszténából.

A zergék is meg vannak akadva, ha itt megszorítják őket. A csúcs felé nem mehetnek, az oldalfalakon keletre egyetlen fedeles sziklakapun, nyugotra egy-két szakadékon át menekülhetnek csak. Ha ezeket a szorosokat a vadászok elállják, akár leszurhatják az esztrengánból kifelé genzemarsoló jámbor állatokat.

A Negoj tetejéről lefelé is ez a vadregényes völgykatlan köti le az ember figyelmét, a melyet azonban csak úgy lehet a maga fenséges szépségében látni, ha az ember neki fekszik s előre csúsztatva »lenéz.«

Vezetőnk jó példával megy elől, hason csúszik előre, mélyen néz a kútba s benne — *zergét* kémlel. Egy-két másodperc múlva jelenti is, hogy »domnule, capre!« s rámutat a katlan ölén fehérülő hómezőre és rajta egy rozsdavörös tenyérnyi foltra.

A foltot csak megláttuk, de a zergét sehogysen tudtuk »kihüvelyezni« belőle. Nyilván azt hittük, Himmelsteiger uram lóvá akar tenni, vagy hogy stilszerűen fejezzem ki magamat, »medvét akar ránk akasztani.«

No ha nem hiszik az urak, majd elhiszik. S azzal felvesz egy követ s legurítja a sziklafalakon.

A dübörgésre a barna vörös folt megelevenedik: Az alvó zerge felriad, s a fehér alapon gyönyörűen látszik a szép állat karesú alakja; fejét izgatottan forgatja jobbra-balra, szemlél, s fülel, hogy honnan fenyeget a veszedelem. Még egy ködobás, oldalvást, s zergénk megriad az ellenkező irányba. Porzik a hó alába alatt, majd a sziklák között szökdécsel s el-eltűnik szemünk előtt. Most már a vadászt lessük, a ki izgatottan kúszik utána a nyugati oldalsziklákon. Pár percz múlva egy lövés, aztán egy második — s a zerge még jobban iparkodik kifelé az Ördög-ketreczéből.

Zerge-kalandunk után nyugodtan adtuk át magunkat a szeledebb turista-élvezeteknek. Időnk oly szép tiszta, látóhatárunk oly zavartalan, hogy nem tudunk eléggé örvendeni neki, megemlékezve főként a szebeni *Kárpáthen-vereim* közlönyeiben olvasható egy-két negoji kirándulás ködös, vizenyős, zivatáros leírására, melyeket olvasva, önkéntelenül felsóhajtunk, hogy

»Jer Ossian, ködös, homályos énekiddel!«

A Negoj tetején egy kövekből összerakott magas piramist találtunk, a mely a mérnöki felvételeknél háromszögelési fixpontul szolgált. Azóta ez *turisták albumává* avanzsirozott, 'a mennyiben kőlapjai között egy csomó vizitkártya feküdt, hirdetvén a Negoj-rend vitézeinek neveit s a legnagyobb kő lapján piros festéssel arasznyi betűkkel ragyogott »1890. 12/VII.« nyilván annak a nagy napnak a dátuma, midőn a Kárpát-Egyesület szebeni fiókja a Negojra felvezető utat piros festékes foltokkal megjelöltette. A mi kirándulásunk előtt ez két héttel történvén, valószínű, hogy mi voltunk az első turisták, a kiknek a piros festékes sziklák világító toronyúl szolgáltak. Hálás érzelmekkel tettük le mi is névjegyünket a Negoj albumába.

A Negoj csúcsáról élvezett felséges kilátás páratlan a maga nemében és egészen sajátos. A *Magas Tátra* bérczeiről sokat gyönyörködtem az alatta elterülő bájos Poprád völgye ragyogó városkaiban, a sziklák között sötéten zöldellő tengerszemekben; a *Berni Alpok* nagyszerűsége, a *Mont Blanc* soha le nem vetett hófehér ránczos köpenyege, a *Jungfrau* ragyogó menyasszonyi ruhája, völgyeik gazdag vizesései (a 300 méternyiről lezuhanó s alatt egy kősziklán porrá zúzódo *Staubachfall*, a sziklaodúban bömbölő *Trümmelbach*-ba, bennem is a csodálat és elragadtatás érzését keltették fel. De mindezek nagyszerűségük mellett a civilizált, registrált, Baedekerek által recitált, már-már fogaskerekű vasutakkal a világforgalomba bevont, pénzért mutogatott szépségek; míg a Negoj egy szűzies vadon, vadregényesebb, mint bármely más, melyen emberi kéz még nem változtatott, ember lába nem koptatott, s melynek sziklafalai csak kitartó hosszas fáradtság által nyilnak meg a földi balandó előtt. A Negoj látképe igazán elragadó. Körös-körül rengeteg hegységek tömkelege, felettük csúcsok, mint réten a boglyák, köztük szakadékok teli hóval, jéggel, s egy zöldszemű tó a kelet felé szomszédos (2398 m.) *Lajta-csúcs* alatt a *Lajta-tó*.

A kelet felé látható, közelebbi csúcsok felett a *Buttyán* (Buteanu) dominál (2510 m.), mely alatt a Kerezesorai völgy felső csúcsában a kies *Builea-tó* fekszik, egyik leglátogatottabb pontja s legkedveltebb kirándulási helye e vidéknek. Odább keletre a *Vistea Mare* (2520 m.), még tovább az *Ourla* (2479 m.) nyulakodik az egymásra törődő hegyóriások fölibe; mignem a délibb irányban mintegy külön álló *Bucsecs* (2508 m.) mindeniket felülmulja egy kúp-fejjel.

Ha nyugot felé tekintünk, ugyanez a vetélkedés ismétlődik. Elkezdí a szomszédos *Moszkávo* (2261 m.), *Szkerisora* (2034 m.) *Szkára* = lajtorja (2307 m.), folytatja a *Budiszlav* (2420 m.), amely szintén egy szép tavat (Lacu Avrigului) rejteget kebelén; aztán következik a *Szurul* (2288 m.), s így tovább a hegyek és csúcsok tömkelege a hunyadmegyei *Retyezát* vidékéig. Ugy hogy a Negoj csúcsáról kelet-nyugati irányban az Erdély déli határát képező u. n. *Erdélyi Havasok* tömkelege legnagyobb részt áttekinthető. Déli irányban pedig a Negoj völgyén át a havaseli síkság a Dunáig, északi irányban a Lajta-völgyén s a fenyvesekkel fedett hegyhátak felett elnézve a fogarasi síkság, a szász föld s fél Erdélyország látszik az abrudbányai aranytermő hegyekig s a görgényi havasokig.

A szem szinte belefárad az őstermészet eme szebbnél-szebb képcsoportjai, panorámája látásába. De azért elnéznők szívesen egy napig is e fenséges albumot, melynek minden lapját forgatni kell ugyan, de mindenik új meg új gyönyörűséggel is kínálkozik.

De int az óra indulóra, mert a Lajta-völgyi legfelső *sztina*, hova még ma éjjeli szállásra be kell jutnunk, 4—5 óra távolságra van.

D. u. 4 órakor felszedtük sátorfánkat s még egyszer körülnézve, az elválás egy búcsú-sóhajával megindultunk a Negoj északkeleti lejtős oldalán. Két nagy hómező csillogott alattunk. Negyedóra múlva rajta állottunk az egyikén, melynek hossza 5—600, szélessége mintegy 50 lépésnyi volt. Itt új élvezet kínálkozott: a *boton korecsolás*, a minék segítségével néhány pillanat alatt lenn voltunk a hómező aljában. A jég alói bőven csorgó kristálytisza vízből élvezettel töltöttük meg az apostolok szekerét vontató gőzkazánt.

Leérvén a Negoj lábához a Negoj völgybe, irányt változtatunk észak felé. Innen ismét fölfelé kellett kapaszkodnunk, hogy a Lajta völgyétől elválasztó jókora magas gerinczet áthágjuk. Nehéz, szakadékos, meredek hegyoldalon bandukolva öt órakor fenn voltunk a gerinczen a Negoj és a Lajta-csúcs között s az Ördög-ketrecze felett, melybe le kell immár ereszkednünk.

Harmadszor állunk itt a magyar-oláh határszélen s most már búcsut kell mondanunk Oláhországnak, melynek területét öt órán át tapostuk. Egy hatalmas sas kóvályog felettünk, mintha azt kérdezné, hogy mi jögon járunk az ő birodalmában. Revolverlövessel feleltünk rá, de ő büszkén lenéz, mint igazi őslakó, a kinek elődjei inkább láthatták itt a római sasokat, mint azok, kik történet-hamisítással római jögon örökösödési igényeket affektálnak.

Az Ördög-ketreczébe igazi *ördög-járom* alatt kell lebocsátkozni: alig egy-két méter széles és magas *szikla-szoroson*, mely felül is sziklával van fedve s néhány méter mélységre elég meredeken siklik alá; úgy hogy nagy óvatossággal, csúszva, s hosszú botjaink segélyével ereszkedhetünk csak le e *jugum Negojicium* alatt Trans-Lajtaniából Cis-Lajtániába. A kelepczébe szorított zergéknek is ezen kell az Ördögesztrengából az oláhországi oldalra átjutniok. Szomorú genzemars, ha a vadász ott áll a sziklakapu tulsó szája szélén, lőnie sem kell, akár vadászkéssel leszurhatja az esztrengából ide terelt vadat.

Negyed óra múlva leértünk a *Sztrunga Drákuluj* mélyedésébe, a hol a tágas völgy talapzata nagy kiterjedésű hó és jég szőnyegekkel van borítva. Egy álló-helyünkből 31 kisebb-nagyobb hómezőt számítottunk meg. A melyikről a zergét a Negoj csúcsáról dobott kövekkel felzavartuk, azon át is kellett mennünk s még egy néhányon azonkívül. A Negoj sziklabástyái, melyek a Lajta völgyére leereszkednek, innen láthatók igazán a magok vadon szépségökben. Egyik képünk a »*Siebenbürgischer Karpathen-Verein*« m. évi könyvéhez mellékelte gyönyörű fénynyomat után kicsinyítve, a Negojt épen erről az oldaláról ábrázolja. Library Cluj

A Lajta-patakat ezek a hómezők táplálják, ezektől nyeri azt a sötét zöld színt, mely a svájezi folyókra emlékeztet. De patakka még jóval alább formálódik, miután még három terraszszerű dombháton óriási sziklatömbök, sziklaparkányok között és alatt lebocsátkozunk. Egyik ily vizeses kőfüggöny eszembe juttatja Tátra-Füred mellett a Felkai-tó felett álló kőfalat, a melynek vizes boltívei alatt borzadva megy át a Lengyel-nyereg felé az utazó. Még e sziklák némelyikéről viz esorog alá, mások tátongó barlangüregekkel ásítognak s mintegy »kiadó lakásul« kínálkoznak medve-urak és hölgyek számára.

Élénken emlékszem négy egymás mellett álló óriás kő tágas barlangüregeire, melyek ha a Szt.-Gellérthegy oldalán állnának, biztosan olvasható volna felettök budai házmesteri styllussal, hogy »széb uri lagás kiató.«

A sziklatömbök lassanként kisebbednek, a hómezők a völgy aljáról feljebb költöznek s hat óraker gyepes hanton, formás fensíkon vagyunk: a *Lajta-fön* (fundu Laiţej), a hol vezetünk pihenőre kommandiroz és pedig magyarul:

Buj le=(Ülj le) *kicsint! gyerd ide! látolsz magadnak!* Ezek voltak az ő vezényszavai, melyekkel közbe-közbe a magyar góniusznak áldozott.

Rövid pihenés és uzsonna után folytattuk a katabázist, mert nem szerettük volna, ha a kövek hazájában talál az éjszaka.

A Negoj déli oldala.

A Lajta-völgy a (Szrunga drákuluj) felett.

Egy órai kötőrmellékek között ugrálás után már gyalogfenyű között a szelidülő völgy jobb oldalán lépdeltünk, midőn vezetőnk éles szeme a tulsó oldalon egy egész zerge-nyáját fedezett fel. Örömmel kiáltja, hogy *capre! capre!* s ugyancsak mutogatja, élénken tudakozván ismét magyarul, hogy: *látom? látom?*

Lehetek vagy 1000—1200 lépésnyire, lassan sétálva a völgyből fölfelé, a hova a juhok számára kitett *kősóra* lejárnak, s a hol — mint mondják — sokszor a juhok közzé keveredve nyalják a sót, hogy »egy juh — egy zerge,« miként Pongrácz Laji szokta

emlegetni a görgényi néhai szép napokat, hogy »egy király — egy cigány, meg egy király — meg egy cigány! ült a vacsoránál.

A mi zergéink gyanútlanul sétálgattak szikla-hazájuk felé éjszakára, midőn puskánk hatalmas durranása kelti fel a sziklák visszhangját. Az első lövésre nem is hederitettek, bevárták a másodikat, harmadikat; de ezt már nem vették tréfára s nehogy valamelyik bolond golyó a messze távból is beléjök akadjon — ugyanesak szedték a lábukat s olyan salto mortalékat csináltak a meredek sziklákon, hogy az országos torna-versenyen medáliát kapnának érte.

Ez volt utolsó kalandunk erre a napra, félóra mulva a fenyesek civilisált világába s nyolcz óra után a Lajta-völgyi sztinához érkeztünk. A komondorok csaholása barátságos üdvözlés számba ment, tüzet, juhot, esacsit, lovat s embert látva, éreztük, hogy vissza vagyunk adva az emberi társadalomnak. Hát még midőn mi is tüzet raktunk s körülültük, olyan tűzimádókká lettünk ez estére, mint őseink lehettek ezredévekkel ezelőtt.

Vacsoránk két csupor juhtejből állott, a mivel a juhász-gazda vendéglét meg. A sok szalona, sonka, szalámi után nagyon jól esett, bár a tisztaság erényeivel nem igen dicsekedhetett. Tetején fekete felhő úszott, alján ugyanolyan csapadék. Meg kellett várni, még fel-felé megy tejből a (fekete) gyöngy töredék s azt leönteni, az alját pedig benne hagyni. Csak a közepe volt igazi tej, — a többi kapucziner. De hát turistának nem szabad finnyáskodni.

Még inkább eloszlott minden illúzióink a havasi tej és sajt gazdaság tisztasága iránt, midőn a fejést és sajtkészítést megfigyeltük. Három szurtos csobán fejte a juhokat az esztrenga előtt ülve s minden juh után belemártogatták ujjukat, hogy csúszós legyen, a habzó friss tejbe, melyben az idegen anyagok nagy bőségben uszkáltak. A sajt gyömöszölést is ugyanazok a szurtos kezek végzik s a tejes, savós fa-csebrek hol fedetlenül állnak a füstös kalibában, hol egy-egy juhász-bundával letakarva. Ezeket látva többé nem izlett sem a tej, sem a sajt s a havasi juhászokat, kiknek szabadságát eddig irigyeltük, most inkább sajnálni kezdtük, hogy ők egy félesztendeig jóformán csak ezzel élnek. Mert a juhokat hóolvadás után felhajtják a havasra s a hó leesésig ott hagyják. Az asszonyok egy-két hétben egyszer hoznak fel a völgyből tisztát s ennivalót. A havasi szabadság sem fenéig tejjel tehát.

Az estét és éjjel, gyönyörű tiszta idő lévén, igen kellemesen töltöttük el lobogó tűz mellett a szabad ég alatt a patak partján

ütött tanyán. A juhász-gazda medve-históriákkal mulattatott. Egy öreg medve jár éjjelenként a juhaira, — ugymond — de ma alig jó el, mert tegnap este belelőtt. A fiatalabb pakulárok, juhász-legények és bojtárok is mind előjöttek s vacsora után egy-két pohár bor és cigaretta adományunkért viszonzásúl tilinkó-hang-versenyt rögtönöztek. Aztán lefeküdtünk, mi fenyőágakból rakott ruganyos kerevetre, ők a pusztá gyepre a tűz körül.

Pompásan aludtunk volna, álmodozva az öreg medvéről; de akadályokkal járt. Egyszer csak arra ébredék, hogy a fejem felett áll valami: bizonyosan az öreg medve lesz. Felriadok, — hát egy bozontos számár bámul le reánk kíváncsi pofával. Elriasztom, s folytatom az alvást. Rövid idő múlva egy másik ébreszt fel, a mint mellettünk egy cseberből a vizet szüresöli. Hajnalra virradva mindkettő ott állott a lobogó tűz mellett, kiegészítve a pakulárok alvó körét — melengetve, hol előlről, hol hátulról becses személyüket. Szívesen aludtunk volna mégtovább is, de reggeli 3 órakor megelevenült körülünk a világ. Egy hatalmas hang ébresztett fel, a számadó juhászé, a ki teli torokkal harsogtatta az ébresztőt alattvalóinak, hogy: »Hájde csobán! hájde!«

Erre mindenki talpra állt, kezdődött a fejés; a juhok bégettek, kolompoltak, a komondorok egyet-egyet vakantottak, s a szamarak, hogy tétlenül ők se heverjenek, kegyetlenül elkezdték az esőt jósolni. Csak úgy zengett a völgy keserves reggeli imájoktól.

Pedig jóslatuk nem teljesedett: ismét gyönyörű napunk volt. A nap fénye arany-glóriával övezte a szemben álló tetőket. Ez minket is talpra állított négy óra után s a Lajta-patak metsző hideg vize kimosta az álmodozás szemeinkből.

Szalonnás reggelink után hat óra tájt elbúcsúztunk juhász-gazdánktól, a ki alig akart valamit elfogadni vendéglátásáért. A borraivaló üzlet itt még ismeretlen; nem úgy, mint a divatos turista-vidékeken, pl. Tátrafüred környékén, hol egy szónyi útbagazításért, már a tenyerét tartja az élelmes szepességi; nem is szólva a svájcziról, vagy olaszról, a kire ránézni is alig lehet fizetség nélkül.

Utunk utolsó s legkönnyebb részéhez jutottunk. A Lajta zuhogó patakja jobboldalán haladt az ösvény, melyet követnünk kellett. Azt hittük, egy-két óra alatt kint leszünk a hegyek közül, oly közelinek látszott a völgy szádája. De mint a hegyi turoknál rendszeren — a látszat itt is csalt, mert a végén kisült, hogy hat órai út állott még előttünk. Persze arra nem számítottunk előre,

hogy a Lajta medrét nem követhetjük mindvégig, mert nem egyszer szorúl a szük és meredek sziklafalak közé, úgy, hogy a jámbor turistának meg kell kerülgetnie aszicklákat, bérczeket, kapaszkodnia kell ismét hegyoldalakra, vízmosásokon, mély szakadékokon s mellék-patakokon kell átkelnie, néhol egy-egy ledöntött fenyőszálon végig balanszirozva.

Tehát nem kényelmes patakparti séta, hanem újabb akadályverseny, de egyszersmind újabb élvezetek, szebbnél-szebb látképek következtek. Százados fenyőfák árnya borult reánk, illatától ittasult az ozondús levegő, a zúgva morajló szilaj patak köveken összetört habos fődraiban s vizeséseiben nem győztünk eléggé gyönyörködni.

A természet alkotásainak remek költészetét az egyes helyekhez fűződő népies mondák egészítették ki.

Hét óra után egy sziklasziget előtt állottunk, melyet *Juhok sziklájá*-nak (Piátrá oilor de Lajta) neveznek. Egyik oldalát a víz mossa, másikat egy szakadék választja el a száraz földtől. Felületén buja fű terem s málnabokrok ligete díszlik. A népmonda azt regéli róla, hogy egy szerelmes csobán erre a sziklaszigetre terelgette fel juhait egy deszka-padlón át s a felvonó hidat eltávolítván, nyugodtan járogatott fel a hegyoldalra szerelmes fátájához pásztorórákra. Vetélytársa a titkot felfedezte, bosszúból a juhokat a szikláról a vízbe dobálta, csobántársát orozva megölte, mire a kétségbeesett leány maga is a vízbe ugrott a végzetes sziklaszigetről. Ez a Juhok-sziklájának a regéje.

Két óra mulva egy másik vadregényes sziklához jutottunk, melyet *Czigánysziklá*-nak (Piátra Țigánului) neveznek. Erről szelidebben regél a nép ajka. Nem azt mondja, hogy szénégető cigányoktól vette a nevét, mint a hogy a tűzhelyek mutatják, hanem hogy egy szegény cigány ide jött ki feleségével, hogy fát vágjon s bölesőt csináljon a születendő purdéz számára; de az aszszony nem tudott többé haza menni, ott szülte meg a szikla alatt gyermekét s ott rengett először az új honpolgár friss fából összetakolt bölesője.

A Lajta-völgy vadságát s a patak romboló erejét élénken jellemzi egy igaz historia, a mely ott jártunk előtt két héttel történt: *egy kercesorai fináncz szomorú halála*. A szokásos határszéli őrzáron volt s a Tunsul-tetőről jött le a völgybe, a hol zivatar érte utól. Nem tudván az utat, a patak mentében akart a faluba lejutni. A mint a Czigány-szikla tájára ért, a hol a víz sziklák

közé szorúl, letette puskáját, táskáját és köpenyét s leszállt a vízbe hogy a zúgó mederben bocsátkozzék tovább lefelé. De a víz elsodorta, s a szerencsétlen ott lelte halálát. Napok múlva találták meg kövek s ledöntött fatörzsek közé szorúlva a patak medrében. Vezetőnk megmutatta a helyet, hogy itt fult be a fináncz, a kinek történetét már előbb a faluban hallottuk szavahihető úri emberektől.

Déli 12 óra volt, a mint az erdők rengetegéből a Lajta-völgy torkolata elé kivergődtünk. Itt tartottuk az utolsó áldomásos vilátsreggelit, maradék-borunkkal és elemózsiánkkal megtraktálván vezetőnket s pakkhordónkat és elismerő sorokat irván be nyugalomba léptetendő vezérünk, Himmelsteiger Elizia vezetőkönyvébe. Aztán, a míg ők a kerczesorai üvegsürhöz rendelt lovainkért átmentek a másik völgy torkolatába, mi hogy teljesen kivegyük részünket a havasi örömeökből, a Lajta ragyogó tükörvizében megfürődtünk. Kiválasztottunk egy mély és széles sziklaalj-öblöt s a magas partról, mint a parti békák a tóba, beleugrottunk. Erre a a circumspectus ceremóniára azért volt szükség, mert a víz alig volt melegebb 6—8 foknál s ezt a test csak kényszerítve állja ki. Három-négy beszökellés s ugyanannyi gyors kieviczkelés után éreztük, hogy a Negoj porát visszaadtuk a Negoj hómezőiből táplálkozó pataknak s felfrissülve ültünk nyeregbe s poroszkáltunk be Felső-Kerczesorára.

Csodálatos teremtmény az ember. Mily vonzó erőt gyakorol rá a természet. A helyett, hogy örültünk volna, hogy szerencsésen visszaérteztünk, nem egészen veszélytelen bolyongásainkból, szívünk elfogódott és sajnáltuk, hogy vége az aranjúezi szép napoknak, a sziklának, fenyőnek, vizzuhatagoknak, búsultunk, hogy vissza kell térnünk az emberek közé, világi és társadalmi törvények esztrengájába, ennünk kell 3—4 fogásos meleg ételű ebédeket, — a mik előttünk most, az őstermészet visszaformálódott fiai előtt, mind hiábavalóságnak tetszett. Egyszóval éreztük, hogy ki a havas vizét issza, vágyik annak szive vissza.

Délután kocsin folytattuk útunkat vissza Fogaras városába, a hová késő estére érkezve, családunk körében pihentük ki három napig tartó negoji kirándulásunk fáradaimait.

A fáradság, (mit nem annyira lábunk, mint inkább könyökünk érzett a hegymászó botra való támaszkodástól) hamar elmult, de a kedves úti emlékek az évek multával is élénken élnek emlékezetünkben s vissza-visszavarázsolnak a zergék hazájába, a Negoj hómezőktől tarkálló szikla-ormaira.

Kolozsvártól—Fontanele-ig.

— Kirándulás Vasvári Pál elestének helyéhez. —

Irta: *Veress Endre.*

A turistaság szoros kapcsolatban van a hazafias érzelmek ápolásával, s a kegyeletes megemlékezések gyakorlásával. Sőt mondhatjuk megfordítva is, hogy a hazafiasság fejlesztője a turistaságnak. Nálunk különösen alig van hely, melyhez egy-egy történeti szomorú vagy dicső emlék ne fűződne. Akármerre fordulunk, keserű emlékek újulnak fel lelkünkben, egy-egy vértanú sírja felé állított oszlop láttára és mély bánat a még emlék nélkül álló helyek szemlélése közben. Ily pontokon a honfi-vér hevesebben lüktet, a turista kegyeletes lelke megtermékenyül a nemzet sírhantjain, vagy csataterein jártában és rövid idő múlva emlék jelöli az addig elhagyatott helyet. Aztán még gyakrabban kijár ide a turista társaival, hol magasztos érzelem, a sziklaúcsokon és hegy-ormokon sohasem érzett gyönyör fogja el szívéit.

Ez, a magyar turistaság második hivatása és célja, mely nem alapszabályokban van körülírva, hanem a szívekbe van vésve, kitörülhetetlenül. S hogy ez mennyire így van, azt nagy lelki örömmel tapasztaltuk a jul. 16—17-iki szép Vasvári-kirándulás alkalmával, mely olyan pompásan sikerült, hogy bármely turista-egyesületnek becsületére vált volna.

A kirándulást *Kuszkó István*, az 1848—49. országos ereklyemúzeum őre, s a népszerű 1848—49-iki *Történelmi Lapok* szerkesztője kezdeményezte és rendezte. A kirándulók $\frac{3}{4}$ részét azonban egyesületi tagjaink és azok családjai alkották, központi választmányunkat *Hermann Antal* dr.-ral e sorok írója képviselte, az egész társaságot pedig *Somkerek*i Gusztáv m. kir. főerdész, az E. K. E. gyalui osztályának lelkes elnöke vezette. Az elért sikerből jövőre azt a tanúságot is merithetjük, hogy vegyük be kirándulásaink programjába lehetőleg minél gyakrabban a történeti és 48—49-es emlékezetes helyek érintését, mert az ily kettős alkalmat szívesen ragadják meg tagjaink, s legalább mi is megfelelünk a magyar turistaság e második hivatásának.

*

A kirándulás sikerében előlegesen nem igen bízunk. Az egész héten át esett és a kellemetlen borús idő miatt alig számi-

tottunk résztvevőkre. De azért egy kis tiz-tagu kolozsvári társaság felfogadta, hogy »akár esik, akár nem« indulunk és jul. 16-án reggeli 5 órakor össze is gyűltünk a sétatér elején. Innen indult ki három kocsin a kiránduló társaság magvát képező e kis csapat a Kolozsvártól 17 km.-nyire fekvő Gyalu felé, hova *Kolozs-Monostoron* és *Szász-Fenesen* át 7 órakor érkeztünk. Az idő nagyon kellemes volt és így vidám jókedv uralkodott a turisták közt, kiknek száma itt több tagtárssal, köztük *Kántor Józseffel*, a »havas jegyzője«-vel és *Hermann Antal* dr. tanárral szaporodott, ki a reggeli órákban érkezett ide jegenyei fürdője felől.

Itt a társaság megtekintvén a híres gyalui várat, mely egy kényelmes nagy lakóházzá alakítva, ma a hozzátartozó gyönyörű parkkal együtt, a Rosenberger-család birtoka, 6 kocsin indult tovább a délnyugati irányból folyó Hideg-Szamos mentén haladó úton, mely azonban az esőzések következtében az elején meglehetősen hepe-hupás volt. Vezetőnk *Somkereki főerdész*-tagtársunk volt, ki egy fél óra múlva már *Megállj-t* parancsolt, hogy a Hideg- és Meleg-Szamos egyesülésénél levő *Bethlen-telepet* megsejmeljük. A legérdekesebb láttnivalója ennek, a budapesti »Neuchloss Károly és fia« czég gőzfűrészalma, melyben 100 lóerejű óriási nagy gőzgép segítségével vágják szakadatlanul a nagy fenyőtörzseket, rönköket. A több nyelvű fűrészek egyenlő tempóban hasogatják a deszkákat, amott meg egy körfűrész szeldeli a sásfákat és léczeket, olyan éles, sivító, pokoli zajt csapva, mely a hozzá nem szokott fülben még másnap is visszacseng. Indulás előtt a gyárigazgatóság jóízű villásreggelivel lepelt meg és a gyors egymásutánban ürülő sörösüvegekre tekintve, *imbolygó* hangulatnak nézhettünk elébe. A sebes folyású víz mellett haladva, nemsokára újra megállapodtunk az ide 2¼ km.-nyire eső *aranybányánál*, mely a Hideg-Szamos balpartján felnyúló magas Várhegy (Csetátye) alján terül el. A *László József* bányamérnök tulajdonát képező bánya nagyon kezdetlegesen van művelve. Bemelve, a kemény sziklába vajt tárnákban és folyosókon leguggolva kell végigjárnunk. Itt-ott víztócsák terülnek el, a szikla-repedések között beszivárgó esővíztől táplálva. Az arany a tiszta kvarezban vékony erekben fordul elő, kis barnás szemecskékben. Sokkal tökéletesebb berendezésű maga a zúzóház, melyben *László* saját találmányu kiválasztó módszere és gépei segítségével 23 karatos aranyat termel. A bányában szünetelt a munka, s így ha emlékül aranykövet nem is kaphattunk, tele-raktuk zsebeinket aranypor-salakkal, a mi jó lesz legalább porzó-

nak. Maga a Várhegy két szempontból nevezetes. Azért, mert a monda szerint e hegy sziklás fokán állott a honfoglaló atyánk idejében élt *Gyelu* (Dzsélu) fejedelem vára. Újabb nevezetessége meg az, hogy a víz felett mintegy 100 méternyi magasan látható sziklaoduban, kincsásók két év előtt diluvialis állatcsontokra akadtak, melyek közt a jégkorszaklétezéséről tanuskodó havasi kecske (*Capra Ibex*) csontjai is előfordultak.*)

Elégülten mentünk tovább a mindinkább szűkebbülő Hideg-Szamos keskeny völgyében.

Előttünk ugy összeszorúl a táj, körítve magas hegyektől, haramatos zöld legelőkkel behintett hegyoldaloktól, mintha átsem mehethnénk rajta. Az út, hol a sziklás hegyoldalban vezet, a balfelől zuhogó Szamos felett, hol meg ismét kiszélesedik, egy-egy kis virágos ligetet alkotva, melyen a lovak is könnyebben haladhatnak. A kép változatossága kedvéért 2½ km.-nyire az aranybányától, a Szamos jobb partján a Válea Kornuluj és Dimbu Szászuluj közt tajtékozva lezúgó patak egy hármás lépesőzetű mintegy 30 m. magas vizesést alkot, mely azonban úgy el van fedve fák által, hogy figyelmeztetés nélkül észre sem vehető. Hálásan fogadtuk hát *Somkereki* szíves ígéretét, hogy még e nyár folyamán megritkítja a helyet, hogy a vizesés egész szépségében látható legyen.

Közel 6 km.-nyire találjuk ugyancsak balfelől, a H.-Szamos jobb oldalán a *Taljánok* telepét, mely öt házikóból, egy kis gabonaörlő malomból és egy hatvan év előtt épült papnélküli kis kath. templomcskából áll. Ennek belsejében a szentélyt elválasztó festett gerenda homlokzatára az építés éve van pingálva:

18 — HONORES SS TRINITAS — 31.

A falakon primitív festésű szentképek, olcsó vásári mizolások, s lengyel olajnyomatok közt a baloldali ablak mellett egy nagyon szép, közel egy méter széles olajfestmény is függ, melyen az angyal megjelenik Szűz-Máriának. Ez állítólag Corregio, a XVI. századi híres olasz festő eredeti képe, melynek az a története van, hogy 1886-ban egy erre vetődött müncheni német professzor megvette potom 100 frtért, de a lapok lármát csaptak miatta, nem birták elnézni, hogy e *régiségmű* új gazdát és hazát cseréljen, s a dolog annyira ment, hogy a képet diplomáciai úton visszaszerezték a taljánok templomának — ha ugyan a német sógor az

*) A csontbarlang részletes ismertetését lásd Koch Ferencz dr.-tól. Az Erd.Muz.-Egylet természettud. szakosztálya *Értesítő-jének* 1891. évi I. füzetében.

eredeti helyett hű utánzatot nem küldött, a mit (ha a kép csakugyan oly régi és valódi volt) szinte biztosra veszek.

A templom első két padja régi, füstös, zsíros, avúlt olasz és spanyol imakönyvekkel van tele, melyekben kegyes *poloskák* áhitatoskodnak. Legrégibb könyvük egy 1581-ből való velencei miszale, de van ott mult századi magyar ábéczé, s a mi ennél jellemzőbb, czyrillbetűs *oláh* imakönyv is, tanuságául annak, hogy az egykori olaszok már csak ezt tudják olvasni. Az elszegényedett, lassanként eloláhosodott olaszok közül még csak egy 60 éves vén anyóka motyog valamit olaszul, a többi már egy árva szót sem beszél anyanyelvén, pedig még száz éve sines, hogy *Bánffy* Dénes báró őket erdőirtás és favágás végett, Udine-ből idetelepítette.

E pihenésszámba ment megállapodás után csak czammogva haladtunk előbbre, mert az út hágóra tartott, meredeken kapaszkodott felfelé (hisz már 600 méternyire jártunk a tenger színe fellett) míg aztán újabb 2 $\frac{1}{2}$ km.-nyi szekerezés után ismét leszálltunk a kövesmedrü Szamos völgye egyik kitágulásánál, hol a jobb part-ról egy meredek sziklaorom emelkedik fel magasra az égbe, körülvéve sűrű szilfaerdőből kikiálló fenyőkkel. Alatta a Szamos folyik hömpölyögve, a sziklacsúcs talpát nyaldosva. Ez volt a legszebb tájkép, melyet eddig útközben láttunk és *Dunky* Ferencz tagtársunk hamarosan le is fényképezte. A szikla eddigi becsületes neve *Dernióra* volt, de mi turista jogunknál fogva, *Somkereki* indítványára elneveztük *Bethlen András-sziklának*. Harsány éljenzés követte e keresztelési aktust, melylyel elismerésünknek óhajtottunk kifejezést adni *Bethlen* gr. földmívelési miniszter úr iránt, kinek e szép vidék fellendülése már is sokat köszönhet.

További útunk folyamán belesi oláh parasztasszonyok ügettek utánunk, amúgy férfiak módjára ülve meg lovukat, majd kaszáló széna-gyűjtőkkel találoztunk, kik álmélkodva bámúltak nagy társaságunkra. Menetközben az előttem járó kocsiban alig szünt meg a *gukkerezés*, ez lévén műszava egyik vig tagtársunknak, a ki a boros-üvegen és cognac-os flakon át, gyönyörködött a vidék szépségében.

Ekkor cseperegni kezdett, de ez nem sokat zavart, mert alig 3 km.-nyi út hátrahagyása után megérkeztünk déli állomáshe-lyünkre, a reketói kincstári *erdő-öri* házhoz, mely a Reketó mel- lékfolyócskának a Hideg-Szamossal való egyesülése pontján fekszik. Az erdőház udvarán *Rákóczi*-val fogadott egy Gyaluból előre kivonult élelmes czigányzenekar, melynek kitünő játszása mellett

vígan folyt az ebéd és a bor, mintha nem is itt e vadregényes zugban — 37 km.-nyire Kolozsvártól — lettünk volna.

Benne voltunk itt a *Havas* közepében, erdőkoszorúzza kedves kis helyen, a *Bárányhegy* (Meilor) aljában. S hogy a t. olvasónak nagyobb fogalma legyen a megtett út hegyvidéki jellegéről, felemlitem a magassági méreteket is, mely szerint Kolozsvár főtere 310 méternyire fekszik a tenger színe felett, Gyalu már 400 m.-nyire, innen az út a hideg-szamosi fürésztelepig 12 métert emelkedik, az Olasz-telepen már 570 m. mutat az aneroid és végre a reketői erdőház 668 m. magasságban fekszik.

Délután *Somkerek*i, a figyelmes házigazda vezetése alatt (ki eléggé nem méltányolható készséggel évente számtalan turistát kalauzol lekötelezően e vidéken) a társaság megtekintette a csak nemrég keresztelt *Béldy-sziklát* és felment egész a Dumitreásza-patakig, melynek közelében újra keresztelőt tartott, elnevezvén *Szádeczky* Lajos dr. tagtársunk indítványára a H.-Szamos egyik jobbparti sziklafalát *Somkerek*i-sziklának, a mit az érdemekben gazdag kitűnő szakember, ugyan szerényen visszaakart útasítani, de mi éljenzéssel fojtottuk el tiltakozó hangját!

Mind e sziklákat, a kis *Dunky*, az örökké jó kedvű fotográfus szépen le is fényképezte, s így azokat megfelelő bővebb ismertetés kíséretében máskor fogjuk olvasóinknak bemutatni.

Este lett, mire visszagyalogoltunk a reketői erdőszlakba, hol kitűnő bor, tea, hideg vacsora mellett pihentük (!) ki a nap fádalmaikat. Az este kedélyesen tölt el, a cigányok lelkesülten húzták, ősi magyar szokás szerint a tosztozás zápora is megeredt, a kellemesen töltött nap élvezeteért mindenki sietett *Somkerek*i Gusztávot legalább egyszer éltetni, s mialatt a vidám multság belenyúlt a hajnali órákba — önkénytelenül is igazat adtam annak a viccelődő német atyafinak, a ki azt mondta: »Die Turistik ist ein Umweg zum Wirtshaus«, vagyis hogy: »A turistaság = kerülő út a kocsmához!«

*

Rövid alvás után vasárnap reggel a társaság két részre oszolva igyekezett Fontanele-re, illetve Vasvári Pál és társai elestének helyéhez. Az egyik rész a Rekető-patak balpartján emelkedő hegy meredekén át Marisel felé tartott, az út nehézsége miatt legtöbbször gyalog, mi meg néhányan *Szádeczky* Lajos dr. és *Szimnyei* József dr. egyetemi tanárok kíséretében, *Somkerek*ivel lóháton mentünk Magura felé, a gyönyörű, meredek hegyi-úton. Ez sem tartozván

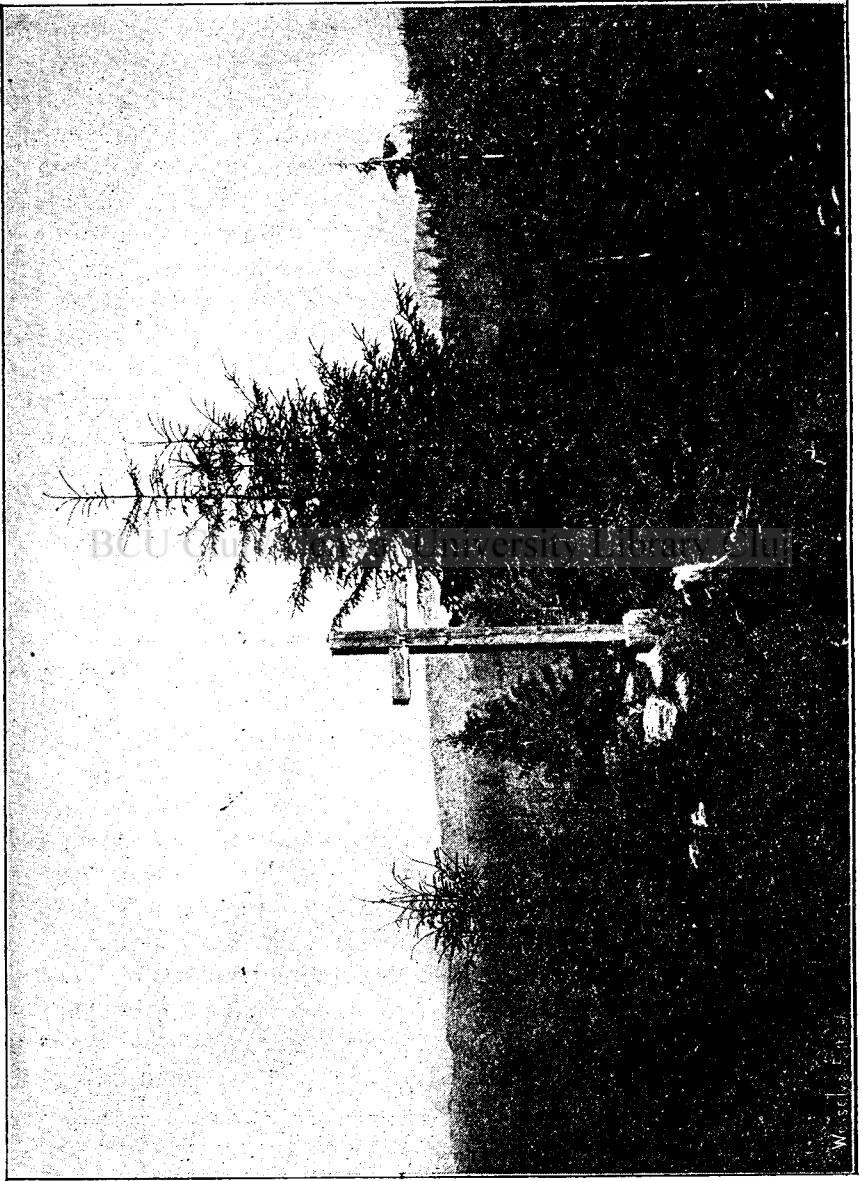
azonban jelen ismertetésem keretébe, csak röviden emlitem, hogy 3 óra alatt felérve a Magura-tetőre, rövid pihenés után most már északnyugati irányban kellett leereszkednünk a Reketó-patak völgyébe. Elbúcsuzván *Somkereki* főerdésztől, kit dolgai nem engedték, hogy továbbra is velünk tartson, ez útat gyalog egy óra alatt tettük meg. Lovainkat egy mócz vezette utánunk, mert lefelé menve, kellemesebb volt a gyaloglás azon a bájos-bajos úton, mely igazi vadságával ragadtat el. Jobbra-balra százados fenyők emelkednek közvetlen a lejtős út szélén, melyet ledöntött fatörzsek szegélyeznek, itt-ott az egész oldal le van tarolva és a szemet szinte sérti az életnélküli kopárság, a maga hamuszínü, esőverte fatönkjeivel, melynek egészségesebb részéből unalmukban zsendelyt faragesálnak az oláhok.

Leérve a *Reketó* völgyébe és átgázolván a patakon, ismét felülünk apró mokány - lovainkra és újra hegynek baktatunk előre. De ez most nem tart sokáig. Oláh vezetőnk jelezte, hogy már közeledünk a Fontanele-i tetőhöz, s hogy társaink értesülve legyenek jövetelünkről, néhány revolver-lövessel adtunk életjelt magunkról, ámbár ez mit sem használt, mert a hegyek sűrű erdőkoronája felfogta és elnyelte a hangot.

Félórai hágás után, az út jobbra fordult, a kilátás tágasabb, nyíltabb lett, a völgy kiszélesedett, szemben egy magas fensíkot láttunk, melyen kavargó füst turista-tányát árult el, s mi célpon-tunkat látva, megadással túrtuk a letűző déli nap égető sugarait, majd letérve az útról, megsarkantyúztuk lovainkat és azzal fenn voltunk társaink körében, Fontanele*) magaslatán, mely különben az *Ökröshegy* (Djálu boiler) keleti oldalában fekszik.

Ezt a helyet tünteti fel mellékelt képünk, mely *Terner* Adolf dr. egyetemi tanár-tagtársunk fényképi felvétele után készült. A középben látható 2 méter magas, egyszerű fenyőfakeszt (a mint a szemtanúk vallomása és adatai alapján megállapítottuk) nem Vasvári és társai elestének helyét, hanem csak néhány oláh sírját jelöli, kiket a csatározás után ide hurezoltak. S mi csak is azért mutatjuk be e helyet, hogy felhívjuk reá olvasóink figyelmét, mint olyan gyönyörű magas fekvésű »hálás« turista-pontra, honnan az egész környék áttekinthető.

*) E helynév az *Emke uti-kalauz*-ban (melyben Vasvári lemeszároltatása is tévesen van leírva) hibásan van írva *Funtinellá*-nak, mert így semmi értelme sincs. Egyedüli helyes írása ez: *Fontanele*, a mi oláhuul forrásokat jelent.

A fontanele-i magasiat.

W. S. C. 12. 1. 1. 1.

Előttünk, keletre a Magura fensíkja, a gyalui havasok e legelső klimátikus helye látható, épülő villái fehérleő zsendelyfedelével, balra tőle a mariseli magaslatok tűnnek fel, hátranézve, északnyugati irányban már a bihari hegyekre esik tekintetünk, középben legmagasabb hegyével a lapos Vlegyászával és alattunk végre oldalt, lejtős szekérút kanyarog le Beles felé, a Hideg-Szamos e másik pataka völgyébe. A kilátást még fokozta az a nagy kiránduló csoport, mely ide Reketó, Magura, Gyerő-Monostor, Jegenye, Bánffy-Hunyad és másfelől gyűlt össze. A hölgyek ruháinak festői színvegyülete mint megannyi óriási tarka mezei virág nézett ki a pompás zöld hegyoldalon, melyet dús legelőfü borított. Csupa élet és vidámság volt mindenki, a kellemes, szép nyári napon és jól esett mindnyájunknak, hogy kegyeletes lelkesedésünkben, közel százan jelentünk meg. Nem is volt még e havasnak egy csoportban, soha ily nagy úri társasága.

Rövid villásreggeli után (mely beillett ebédnek is) mindnyájan lementünk a belesi úton, ki gyalog, ki kötött-kerekű szekéren, hogy megállapítsuk Vasvári elestének helyét. Ez egy félóránnyira van a Fontanele-magaslattól, az út kanyarodása egyik lapályos kiszélesedésénél, körülvéve sűrű fenyvessel, mely nagyon alkalmas volt az ellenség elrejtőzésére. Itt mérszárolták le a túlnyomó számban levő felbújtatott oláhok *Vasvári* Pált, »a márcziusi napok ifjú Demosthenesét« és *Rákóczi* nevet viselő kis szabad-capatát nyirkos, ködös időben, 1849. jul. 6-án (mások állítása szerint egy héttel később, jul. 13-án) itt e *La Grinz*-nek nevezett vesztőhelyen, melyet a kiránduló társaság, az útszéli kövekből ideiglenesen összerakott emlékkal és feliratos fakereszttel jelölt meg.

Az itt lefolyt magasztos, hazafias ünnepély országos érdeklődést és viszhangot keltett. Ennek következtében, most a megjelent kirándulók »Vasvári-kör«-re alakultak, mely mindenféle gyűjtést indítván, kilátás van reá, hogy a közel jövőben már diszes síremlék fogja lánglelkű szabadsághősünk elestének helyét jelölni. Sőt tervbe van véve, hogy a kolozsvári országos ereklje-múzeum az E. K. E.-vel és birtokos erdőkinestárral egyetértőleg Vasvári-menhdékázat építsen e helyen, hogy így a turista-forgalmat előmozdítsa és ide terelje e pompás helyre, mely önmagában is egyik legszebb pontja a gyalui havasoknak.

Az erdélyi érczhegyek között.

Irta : *Schwarczel Adél.*

A meghatározott hajnali 4 óránál, mint a hogy mindig szokás, kettővel későbbben állott elő a koesi, az egyik lónyakán harangnyi esengettyüvel. Izgatottan a hosszas várakozástól s az útra indulás meghatottságával helyezkedtünk bele. Ez utóbbi ünnepies meghatottságunkat kissé lehütötte, hogy immár elhagyot, mieinken kívül mások olyan egykedvűen veszik indulásunkat. Az árusasszonyok kosaink tovarobogását figyelembe sem véve, rakosgatták kosaraikat; minden ember olyan egykedvűen jött-ment, mintha mi nem is utaznánk! A várost elhagyva, másképp fogadott a szabad természet: vidám reggeli szellő, madárdal, harmateszillogás köszöntött, a gyorsan elmaradó fak galyaikat szeliden himbálva üdvözöltek, búcsuztak.

Jókorát haladtunk, már feltűntek a fehér Szt.-László-pénzzel hintett fekete földek Szent-László község mellett. Milyen kár, hogy ez a sok drága aranypénné örökre kővé vált. Az azonban nem kár, hogy e szép földet nekünk hagyta a tenger, s úgy látszik — mint jó anya — gyöngy helyett numullittel díszítette a földnek, mint gyermekének keblét.

Vasárnap volt, a falu csinos, tiszta házaiból sok szép leány, deli legény, tisztas asszony vonult a templomba. Utunk betért a Jára vize partjára. A kanyarulatnál már meglepően átalakul a vidék. Egy szép bevezetés ez az Aranyos mentéhez, mely szelid és vadregényes, közeledő, majd távozó hegyeivel, gyorsan emelkedő, ismét egyszerre kiemelkedő kopár csúcsaival változatokban kifogyhatatlan. Az Aranyos pedig, mint kísérő akkord, itt elsímuló, szelid csobogással csirókálja a partot, ott harsogva hágja meg az útját álló jókora köveket. Az útas maga is majd bámulva kiált föl, majd a meglepetéstől elnémulva merül a táj szemlélésébe. Szolesva közelében egy sziklafalnál záportól megnőtt patak ömlött alá s mintha ezzel kelne duettre, vad ének, kacaj kötötte le figyelmünket. A kocsis önkénytelenül állította meg lovait. Egy ifju leány közeledett felénk üde, a nap melegétől piros arccal, homlokát félig elfödte lenszőke hajának dús fonadéka. Csinos, rendes ünneplő öltözetével, mert a fénylő pénzsorral fűzött gyöngy sem hiányzott nyakáról,

sajátságos ellentétet képezett majd vad tekintete, majd öntudatlannak látszó erős kaczaja, féknélküli tánca. Hozzánk érve, félkarját fölemelte, a másikat egy bánatos arcu öreg ember fogta erősen, hogy ujjai bemélyedtek. A leány értelmetlenül kiáltozott, majd ismét énekhez fogott s ugrándozva tovább haladt. Egy ifju legény kísérte, kétségbeesetten sütötte le tekintetét, ő is önkénytelenül megállt, majd kezeit tördelve követte a tovább haladókat. »Vajjon melyik szerencsétlenebb? Az-é, a ki már bomlott észszel, öntudatlanul ujong, vagy a ki érzi azt, a mitől könnyű volna megörülnie.« A völgy erősen összeszorult. Az út mellett két oldalt meredek, sötét sziklafal emelkedett. Az Aranyosvíze elszűkült medrében, mintha titkolná keble örvényeit, esendesen siklott tova. Oly bús volt a táj.

Némán haladtunk tovább. Aztán nyílt a vidék, tágult a völgy, az Ordas kopár, fehéres oldala nyúlt föl a fenyő-erdő sötét zöldjéből, az út egy-egy fordulatánál eltűnt, hogy ismét más alakban, változatban jelenjék meg. Néhol, mintha nem is ugyanaz a hegy volna, úgy eltér előbbi alakjától. Az éjt Offenbánya néma kis bányavároskában töltöttük, a másnap delet Topánfalván. Itt aztán búcsut is mondtunk az Aranyosnak, de azért útunk még mindig igen szép volt. Elértük Verespatakot (Gurarosut) aztán neki kapaszkodtunk a hegynek. Verespatak nevének egészen megfelelő város. Veres, agyagos patak s a zúzó-malmok szakadatlan sora fölött visz az út, a mennyiben ezek alatt, a patak medrébe épültek. Égető napfényen nők, férfiak, gyermekek, többnyire hajadon fővel, sötét színű vászonnal kezükben mosogtját az igazán sáraranyat.

Verespatak közepe táján több csinos ház, hivatalok, magánlakások emelkednek; az utcák kövezete azonban mindenütt nyaktörő. Hiába is akarja a természet javítani, egy-egy jótékony zápor alkalmával betöltve a hegyekről hozott homokkal az utat, mert kiszedik a kő közül, hogy ebből is kimossák az aranyat. Aranykeresés úton, útfélen. Mi is találtunk, a mit kerestünk, kedves, aranyos otthont. Ifju, boldog pár várt a küszöbön, s hogy annál melegebb legyen a fogadtatás, egy éves kis leányuk aranyos, mosolygó fejét nyujtotta előre s üdvözölve rázta gömbölyü kis kezeit. Az ily központból rendezett kirándulások ugyan, hogy ne sikerültek volna jól?!

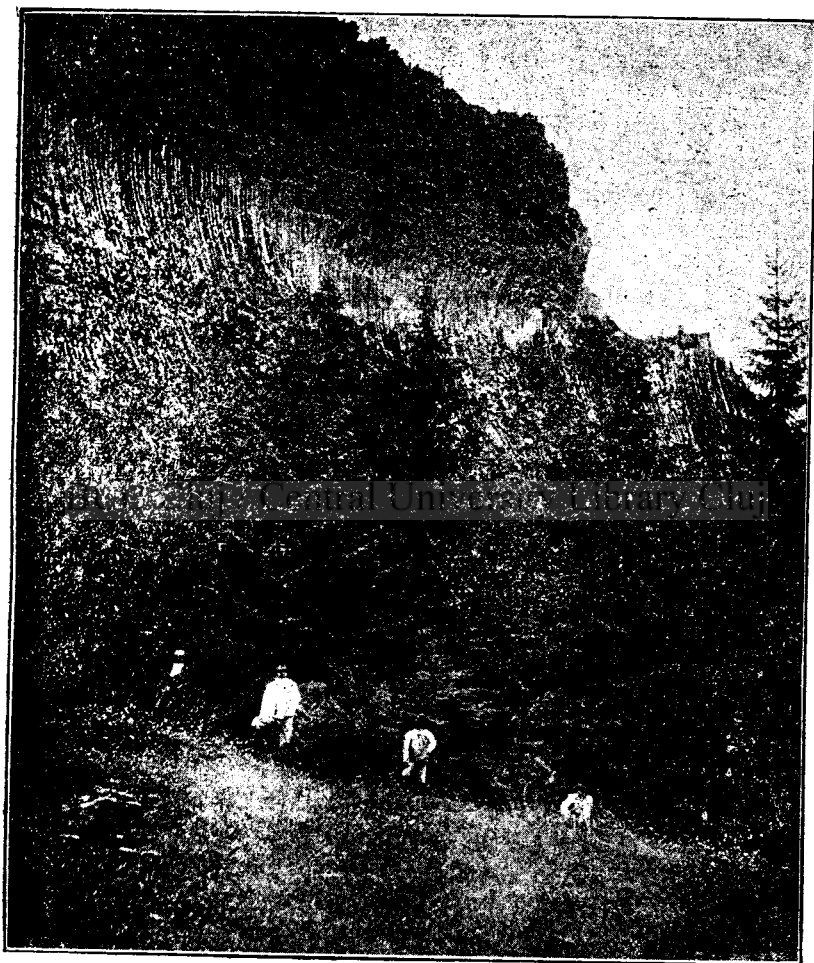
Verespatak hegyei közül igen érdekesek a Kirnik és Csetátyerosi szép, szakgatott csúcsaikkal, a bányászásért át meg át lyukgatott oldalaikkal. A kőzetben itt sok kvarcz fordul elő, a kettős

piramisok egész gyöngyhalmazt alkotnak az úton. A Csetátyehoz kényelmes út vezet föl. A hegy akkor lepi meg igazán az embert, ha belép. Belépni a hegybe? Igen, egy ovális, inkább faragott, mint vágott, síma oldalú bányafolyosó vezet be. Egyszerre, mint valami amfiteatrum, függélyes, magas falu szikla-rotunda tárul elénk, s a szirt-czik-czákokra az ég borul födelül. Az oldalon egy-egy bányász csákánya peng, s a hang után a magasban, keskeny kőpárkányon, féltérden állva fedezzük föl a dolgozót. Majd menydörgésszerű dübörgés szakítja meg a csendet a föld alól, robantanak valamely mélyebben fekvő bányában. Mintha e hang a képzeletnek szólna, mintha visszaidézné ama rettentő munkát, mely így össze-vissza tépte e szirt-üreget. A római rabszolgák hosszú sora czipelte a fahasábokat, fellángolt az iszonyu máglya, végignyaldosta a sziklafalat, melynek forró oldalára más rabszolga tömeg felülről öntött vizet. Sistergett, recsegett, repedt a kő, levált darabok zuhantak alá, mutatva a szétfutó aranyeret. A szirt többi része áll dönthetetlenül, hogy mutassa az utókor gyermekének, mit művelt a mult óriása. És ez emlékből bizonynyal több költeszet van, mint a praktikus angol abban a gondolatában, hogy rettentő zúzó-géppel megy neki, magának a hegynek, szétzuzza, elsimitja, egyenlővé teszi a síksággal. Angol és hegyrombolás?! Mintha összeférhetlen fogalom lenne. Ime mit nem tesz az arany.

Utunk tovább visz gyönyörű fenyő erdőn keresztül, egyszer a felséges sziklatövén megállunk, bizony: »ha a világ az Isten temploma, a Detonáta benne orgona.« A nagyszerű bazalt oszlopok titáni erővel támogatják egymást, s összesimulva emelkednek a magasba. A kissé ivalaku bemélyedéssel felnyuló sorok mögött más oszlopsor mutatja előre tolt, négyszögű tetejét, majd újra más és más több sorral egész 100 m. magasságig. E tömör oszlopsort látva megdöbbenéssel gondolunk azokra viharokra, villámokra, melyek mégis leszaggatják, s a hegy lábához ontják az oszlopok tört darabjait. Óvakodva lépünk egyik oszlopdarabról a másikra, mert némelyik mozog, s a közöttük levő üregeket vastag, de könnyen besüppedő moha tölti be. A bazalt oszlopok emez üregei között nyár közepéig is megóvják a havat az olvadástól, sőt egyik részében kis jégbarlang van, melyben a hóbol a nyomás által amolyan firnhó és jég képződött.

A magasban az oszlopok sötét tetejét sárga, zöld és vörös kis zuzmó telepek tarkítják. Az oldalban egy-egy berkenye — sorbus — bollingat élénk piros gyümölcs-csokraival, végre alant

és fenn a fenyü erdő sötét lombja szolgál a Detonáta pompás keretül. A kilátás a tetőről, s a vissza vezető utról igen szép e hegy vidéken, főkép a távolban!kimagasló Vulkán, ez idő-jósa Verespataknak emeli a táj szépségét.

Detonáta.

Ha valaki nem hiszi, hogy a Vulkán igazán időjós, próbálja meg. Mi sem hittük, a közmondás szerint megpróbáltuk, s mondhatom, a próba után volt mit szárogatni, mert a hegy s áport jó-solt ködös tetőjével, s nyakunkba is küldte azt.

Egyik napon a vidrai vizeséshez vitt útunk. A faluig szelid, de változatos vidéken haladtunk, de a falu poros, elhanyagolt, rossz levegőjü utcáin forró délben végig gyalogolni, s még egy kopár ösvényen fölvonulni nem volt a legkeelimesebb. A falut barátságos nép lakja, legalább haladásunkban mind többen, többen csatlakoztak hozzánk, akár csak egy karaván. Végre elérkeztünk a likaesos mésztuf hegyhez, melynek ama darabja kopár, a hol a víz egy jó vastag s csaknem 20 méternyi magas sugárban ömlik alá, s fut nagy zajjal tovább. A patak partján egy a víztől és árnyéktól hűs oldalon telepedtünk le. Szembe velünk egy cseppet sem zavarva a forrón sütő nap sugaraitól, mert a déli árnyék messzire nem terjedt, a faluból jött kíséret foglalt helyet. Gondolkozva bontottuk ki táskáinkat. Jó volna ide a szentírás öt kenyere és hét hala, de így csak a gyermeksereg osztakozott vidáman a maradékon.

Búcsut mondtunk a beszédes kis pataknak. Szeszélyes művészettel alkotott partjáról, melyet ő épített magának, szép alaku mésztuf darabokat szedtünk, s elvándoroltunk a Csigahegyhez. Nevének egészen megfelelő, bámulatos, jókora halom ez, csupa lúdtojás nagyságu, barna kövült csigából. Minő körülmény, minő tenger alatti vész sepepte, hordta így együvé? Áthasítva egy ily csiga, szépen csiszolható, levélnyomó, vagy más diszre alkalmazható. Ha foglalkoznék vele e nép, jó kereset forrása volna, s az utas örülne, hogy csinos emléktárgyat vihet magával.

Ezeken kívül még néhány kisebb kirándulást tettünk, s a kedvesen, de gyorsan eltelt két hét után odahagytuk az érdekes Verespatakot. Ez uttal nem Zalatna felé mentünk, miután két év előtt már bejártuk vidékét. Akkor Zalatna városában egy éltes urnő volt kalauzunk, a ki a város forradalmi napjairól sokat beszélt, s oly élethiven, miszerint megesett, hogy egy csinos, uj házra rámutatva, önfeledten szólt: «nézzék ezt a romot, itt történt, hogy...» — És valósággal oly közvetlenséggel idézett, hogy ma is, ha Zalatnára gondolok, tisztáznom kell emlékeimet, hogy elválasszam a jelen képét az általa adott mult fogalmaitól.

Akkor egy szintén igen érdekes kiránduláson vettünk részt. A társaság egy részét ökrös szekerekre pakolták, a mi ugyanesak élénk ellentéte a turista hajlamaknak. De oly rémesnek festették az utat, s oly sok jó akarattal biztatgattak reá, hogy az udvarias kényszernek végre is engednünk kellett, s így kezdtük meg már a lapályon a *hegymászást*. A nagy társaság férfi-csoportja do-

rongnak beillő botokkal indult a szekerek után, azokat a mélységek fölött fentartandó. Szerencse, hogy nem volt szükség reá, s minden veszedelem nélkül haladtunk fel a nem épen biztos úton egy hegyoldalra, melynek lábánál egy szép kis falu feküdt. A házak nem utczasort feküdtek, hanem mindenik egy-egy kert közepére építve igen jó benyomást tett a szemlélőre. Gyönyörű bükk erdőn vezetett át utunk, majd egy fensikra értünk, hol két fenyőfával borított hegy között, melyek szűk völgyet alkottak, emelkedett két önálló, magas, toronyszerű szikla. Függsőlegesen, mint két sudar jegenye, mint két égre mutató óriási ujj. Intésükre csakugyan megdöbbenve keressük az eget, s azt az égi hatalmat, mely ugy alakítja, alkotja a földet. A csucson, a pár négyszög méternyi területen sikerült egy pár fenyűnek gyököt verni. Ott ékeskednek koronát képezve a szirt-királyi pár fején. Lábaiknál cseveg a tájképet mindig kiegészítő, szépítő patak, egy kis medenczében hirtelen elsimulva, mintegy tükörül szolgálva. E sziklák neve *Kecskekő*, de ugy hiszem a legmerészebb kecskét is hiában csalogatná a szikla tetején tenyésző szép fű.

Napközben sokszor sétáltuk körül, minden oldalról jól megnezve, s bár fenyegetett a ránk váró ut, bevártuk az estét. A hegy nyiláson a kelő hold beküldte bágyadt fényét, s ezüst fátyolt borított a festői tájra, a társaság halk dalra kelt, hogy szerenádát adjon a szunnyadó természetnek.

Az Öreg-havason.

Irta: *Hangay Oktáv.*

A kolozsvári magyar turistákat a jó isten valami kényelemvagyó husból alkotta, mert különben lehetetlen volna, hogy azt a gyönyörű vidéket, mely városuk közelében van, dánántuli vagy alföldi ember tollából ismerjék meg. Mint az ó-kori népek, melyek a hegyeket természetfölötti lények lakásának tartották, hová a profán ember nem közeledhetik, ép oly »szent irtózat«-tal viseltetnek kolozsvári tagtársaim a hegyek iránt. Ez az oka talán annak, hogy a kolozsmegyei osztály kirándulásaira a résztvevők csekély számban jelentkeztek.

A közel fekvő gyönyörű Andrassy-hegységek pedig a »komótos«

kirándulásokra annyira alkalmasok, az emelkedések a hatalmas fenyőerdők s havasi réteken át annyira lassu átmenetesek, hogy

Ménes és lakóházak Dobrinon.

még a gyöngébb nemű kolozsvári turisták is följuthatnak az 5800 lábnyi magas Öreg-havasra. Ez az elragadó kilátásokat nyújtó havasra, melyet az oláh lakosság »Muuntele mare«-nak nevez, a

Az Öreg-havas nyugati tetején.

következő kényelem-recept szerint lehet feljutni: Fogadj erős könnyű szekeret Kolozsvár városában, lásd el magadat turistai

étellel s itallal 3—4 napra, meleg ruhák se hiányozzanak, mert az Öreg-havas reggeli s esti levegője nyár közepén is leszállhat 4—5 fokra. Kocsid vigyen Magyar-Fenesre, hol Kollner intéző irtól kérj utasító levelet az uradalmi erdészhez, hogy a Gyulahavason (oláhul Dobrin) éjjeli szállást adjon. Kocsid azután Szt.-Lászlón, Kis-Fenesen át lombos bükkerdő között elvisz a Prislop hegyen készített kanyargós uton a tetőre. Itt pihensz, etetsz s élvezed egy óráig a pompás kilátást a Járavölgyére. Ha az idő bizonytalan, lehajtatsz a völgybe a nagy fűrészhez s vagy itt vagy Taszler Rezső főerdész vadászlakában szívesen látott vendég vagy. Ha szép az idő, a Prislopról a Testie su irányába vezető kocsit uton elmehetsz egész a Gyulahavasig, hol Andrássy gróf nyaraló telepe, ménese, vendégházai vannak. Itt, ha esetleg a grófi család nem foglalta el, a kényelmes vendégházban szobát s ágyat kapsz s felütheted főhadiszállásodat 5200 láb magasban. Az erdőkerülők-től bármikor nyerges lovat kaphatsz s lóháton, csendesen ballagva az Öreghavas tetején lehetsz 4 óra alatt. A Gyulahavas erdésze meleg ételt (tojás, csirke, puliszka) is készíthet esti visszajövedelig.

Magam részére persze nem követtem ezt a receptet, mert éjjelezni szándékolván az Öreghavas aljában, sátor volt velem, melyben utitársaimmal (Dunky, Káhle urak) kemény elhatározással megháltunk. A havasokban a szabad ég alatt hálni, már erősebb turistai élvezet, főleg ha meggondoljuk, hogy a kristályos 6 foku források mellett, a levegő is leszokott erősen hűlni.

Az Andrássy havasokban tett utamat leirtam már e folyóirat lébbi számában s most a mellékelt két képhez irok csak magyarázatot. Az egyik kép a *Gyulahavas* (Dobrin) ménesét ábrázolja. A havasi kövér legelőknek lótenyésztés céljaira való kihasználását Stiriában kezdték, hol a Stubalpon 1660 méter magasságban már 14 éve szép csikóménesekeket tartanak. A lótenyésztő ke-
rületekben megveszik a fél éves ménesikókat s nyáron át a terjedelmes, buja alpesi legelőkön fölnevelik; augusztus végén, szept. elején az 1—2 éves csikókat jó áron eladják. Az Andrássy gróf által kezdett s istálókkal is ellátott ménesnek nagy jövője lehet s utmutatás egyéb vidékek havasi legelőinek okszerű kihasználására.

A másik kép azt a jelenetet ábrázolja, midőn Káhle János s Dunky Ferencz turista társaimmal az Öreghavas sziklás tetejére értünk. Az Öreghavasra feljutni, tekintettel a csekély lejtőjü

hegyoldalokra, nem tartozik a fárasztó hegymászások közé; mindenütt rövid pázsit s csörgedező források között lehet az ázsiai Steppékre emlékeztető s roppantul kidomborodó tetőre följutni. A tetőn elterülő roppant fensík eleinte megijeszt egyhangúságával, de ha a keleti oldalán levő sziklás csúcsra vagy az Aranyosvölgy felé eső s gyakran hófoltokkal fedett oldalra megyünk, a délkeleti Kárpátok, Érczhegység, hunyadi hegyek stb. oly megragadó panorámáját élvezhetjük, mely a legkényelmesebb turistát is többszöri kirándulásra sarkalhatja. Vajha vezethetnénk egykor oda egyesületünkben 50 tagot!

TURISTASÁG.

(Háromszékmegyei osztályunk) augusztus hó 17. és 18-án Málnásra, Bükszadra, Tusnádra, a Szent-Anna tóhoz és a torjai Büdös barlanghoz rendez kirándulását. A meghívót az E. K. E. háromszékmegyei osztálya nevében: *Potsa* József főispán, elnök, *Berecz* Gyula titkár, a sepsi járási albizottság nevében: *Seethal* Ferencz alelnök, a kézdi járási albizottság nevében: *Csikay* János alelnök irták alá. A kirándulás programja a következő: 1. Augusztus hó 17-én reggeli 6 óra 30 perczkor (mindig a zónaidő számítva) indulás Sepsi-Szentgyörgyről. Gyülekezés a „Központi Szálló” előtt. 2. a) Reggel 8 óra 30 perczkor érkezés Málnásfürdőre. b) Fogadtatás a helyi bizottság által. c) Megtekintése a Herkules és Vasas fürdőknek. (A Herkules rendkívül gazdag szabad szénsavban és néha, különösen boros időben, oly vastag rétegen üli meg a szénsav a fürdő medencéjét, hogy ilyenkor csak nagy elővigyázat mellett tanácsos fürödni.) d) Megtekintése a málnási Mária-forrásnak (intenzív sósvíz), továbbá a meleg lápfürdőnek, végre a „gözlónek” (széndioxid légfürdő.) e) Dél előtt 10 óra 30 perczkor turista-ebéd Orosz Lázár vendéglőjében. 3. Déli 12 óraker indulás Bükszadra. 4. Délután 1 óraker érkezés Bükszadra. Megtekintése a gróf Mikesele üveghutának. (Alapítatott 1765-ben. Gyártmánya folyton fejlődik, termelő képessége fokozódik. Készütműhelye gőzerőre van berendezve. Van üvegfestészet is Izléses székelyföldi emlék-

tárgyak mindig kaphatók.) 5. Délután 2 óraker indulás Tusnádfürdőre. 6. Délután 2 óra 30 perczkor érkezés Tusnádra. 7. a) Tusnádon fogadtatás a helyi bizottság által. b) Elszállásolás. c) Délután 1 óraker gyülekezés az új fürdőépület előtt. d) Megtekintése a forrásoknak és fürdőépületeknek. e) Délután 5 óraker társas vacsora. f) Esti 7 órakerzenével, énekkel és szavalattal összekötött táncestély az E. K. E. Háromszékvármegyei Osztálya javára. — A Tusnádfürdőn tartandó estély programja: a) „Az 1891-iki idény Tusnádfürdőn”, felolvassa *Veress* Sándor dr. fürdőorvos. b) Trio, ének, zongora és hegedűkísérettel; előadják *Nappendruck*: Kálmánné urnő, *Titsch* Józsa k. a. és *Birmann* Sámuel dr. úr. c) Szavalat, előadja a budapesti nemzeti színház művésznője *Nagy* Ibolyka k. a. d) „Chopin Es dur nocturne és Cis moll valse”, hegedűn előadja *Grigorovics* Olga k. a., zongorán kíséri *Szenkovic* Gyula zongoraművész ur. e) Melodráma, előadja *Györfly* Anna k. a., zongorán kíséri *Szenkovic* Gyula ur. f) „Concert hongrois” *Wetterer*-től. 4 kézzel előadják *Binder* Vilma és *Gizella* kisasszonyok. g) Ének, előadják *Gmeiner* kisasszonyok. h) Táncz. 8. Augusztus hó 18-án reggeli 4 óraker ébresztés. 9. Reggeli 5 óraker indulás a Szent-Anna-tóhoz. Gyülekezés a főkutnál. 10. Erkezés a Szent Anna-tóhoz reggeli 7 óraker. (A Szent Anna-tó 918 méter magasságban fekszik a tenger színe felett. Kerülete 3 kilométer, fenyevekkkel bo-

ritva. Európahírű turistahely.) 11. A Szent Anna-tónál reggeli, 7 óraker üméltsága az erdélyi püspök urnak ölon engedélyével, mint O Felsege születésnapjának évfordulóján, turista szent mise. 12 Reggeli 7 óra 30 perczkor villasreggeli. 13. Dél előtt 9 óraker indulás a torjai Búdöshöz. 14. Dél előtt 10 óra 30 perczkor érkezés a Búdös-barlanghoz. (Ez a barlang 1053 m. magasságban van a Búdös-hegy déli oldalán. Szelessége 2 m., magassága 6 m. hosszúsága 11 m. Lejtösen nyulik befele. Kedvezö világitásnál tisztán kivethető a fenekén levö széndioxyd. A lehető legnagyobb óvatosságra van szükség a belépésnél. A gyilkos gáz embermagasságon felül terjed, csak a lélegzet visszatartásával (orrot, száját befogva) merülhetünk alá. Egy lélegzet és életünkkel játszunk! A hegy aján kitünö vasaskénes források és fürdök vannak. A barlang és szénsavsürítö gyár Apor Gábor báró föispán tulajdona. 15. Megtekintése a szénsavsürítö gyárnak. 16. Déli 12 óraker turista-ebéd az Apor-fele vendéglöben. 17. Délután 2 óraker kirándulás a Bálványosvár romjaihoz 18. Délután 5 óraker indulás S.-Szentgyörgyre Bükzsád-Málnáson át. — *Tübnövalók:* Ezen kiránduláson való részvételle folyó évi augusztus hó 14-én délig Berecz Gyula titkár unál S.-Szyörgyön kell jelentkezni. Késöbbi jelentkezések el nem fogadhatók. S.-Szentgyörgytöl Tuszndig és a torjai Búdöstöl S.-Szentgyörgyig a fuvar díja személyenként 3 frt 20 kr. Málnáson az ebéd ára ital nélkül 1 frt. Tuszndón a vacsora ára 1 frt, ugyanott szállás személyenként 80 kr. Az egyesület tagjait vacsorával a fürdöbirtokosság vendégeli meg és szállásolja el Tuszndón, az estély belépti díja személyenként 1 frt. (Jegvek az estélyen váltandók.) A Szent Anna-tónál a vilásreggeli ára ital nélkül 50 kr. A torjai Búdösben elköltendö ebéd ára szintén ital nélkül 80 kr. A jelentkezés alkalmával az E. K. E. Háromszékmegeyi Ösztályának tagjai fuvardíj és a kütnöbözö helyeken történö étkezések fejében 5 frt 50 krt, nem tagok pedig a tusndíi vacsorát és szállást is beleértve, 7 frt 30 krt tartoznak lefizetni. A kik fuvarra igényt nem tartanak, 3 frt 20 krral kevesebbet fizetnek. Azok a résztvevök pedig, kik Tuszndról a Szent-Anna-töig szekereken öhajtanak eljutni, a felmerülö költségeket egymás között arányosan elosztva fedezik, szekerekröl azon-

ban, a menyiben ezta kívanságukat előre bejelentik, az Ösztály gondoskodik. A Budapest-Kolozsvár-Brassó felöl jövö kirándulók aug. 16-án delután 5 óraker érkeznek S.-Szentgyörgyre, hol a Központi Szállóban olcsö szállásokról gondoskodikva lesz. Ugyanott este 8 óraker közös vacsora lesz, melyen a rendezö bizottság több tagja fog megjelenni s az idegeneknek felvilágosítással szolgálni. A Kézdi-Vásárhely felöl jövö kirándulók a K.-Vásárhelyröl augusztus hó 17-én reggel 4 óraker induló vonatot használhatják, melynek beérkezése után történik az indulás S.-Szentgyörgyröl. Ugy a hölgyek, mint az urak kéretnek a legegyszerűbb uti, illelőleg turista-ruhában megjelenni.

(Kirándulás Görgény-Szt.-Imrere.)

Maros-vásárhelyi és marostordamegeyi ösztályunk is megkezdte a kirándulások rendezését. F. hó 20-án Görgény-Szt.-Imrere tervszép kirándulást, melynek sorrendje ez: *Augusztus 20-án, szombaton:* Gyülekezés reggel 1²6 óraker a felsö városi indóháznál, 8 óraker érkezés Szász-Régenbe. Innen a nők szekeren, a férfiak gyalog mennek Görgény-Soaknaig 9 órára. Pihenés, fürdés és a telep megtekintése. 1²12 óraker megérkezés Görgény-Szt.-Imrere. Elszállásolás, ebéd. Délután 4 óraker gyülekezö *Csiki Lajos tanár lakásán.* A Raköczi-vár. porcellán-gyár és a park megtekintése. — *Augusztus 21-én, vasárnap:* Reggel 1²6 óraker gyülekezö az áll. iskolában, 6 óraker indulás szekereken Alsö-Fancsalra Innen a mesterséges halastö, tutajozás, dugások stb. megtekintése után 11 óraker gyönyörű fenyves közt vezetö uton indulás Laposnyára. Megérkezés 1 óraker. Ebéd után 3 óraker a társaság gyalog megy a Kereszthegyre, melyröl rendkívüli nagy táolságra a világ egyik legszebb tájképe tárul a turista elé. — *Augusztus 22-én, hétfön:* Reggel 6 óraker a havasokon keresztül — fenyvesek közt — gyalog Felsö-Fancsalba. Kik ezt a 6—11 óraig tartö utat nem akarják megtenni, szekereken visszatérhetnek Alsö-Fancsalra, hová d. u. 4 órára a gyaloglök is megérkeznek, midön az egész társaság szekereken visszatér Görgény-Szent-Imrere, s itt mindenki előbbi szállására megy meghálni. *Augusztus 23-án, kedden:* Reggel 7 óraker indulás a vasuti állomáshoz, hol vonatra ülve 10 óra előtt a kirándulö társaság M.-Vásárhelyre érkezik. — *Alválnos tübnövalók:* E kirándulásban csak az E. K. E. tagjai

és azok családjai vehetnek részt. Az egyesületbe ujonnan belépő tagmárekirándulásban is részt vehet. A szükséges szekerekről és szállásokról gondoskodva van. A havasokon szükséges étkekről mindenki maga gondoskodik. A résztvevők e sorrend pontos betartására feltétlenül kötelezve vannak. A kirándulásra jelentkezéseket *f. augusztus 15-én déli 12 óráig* elfogad a rendező bizottság bármely tagja, vagy alulírottak bármelyike. A rendező bizottság áll: *Agyagási Vidor, Bogdánfi István, Márványi Árpád és Nemes Viktor* tagokból. *Maros-Vásárhelytől, 1882. augusztus hó 3-án. Oroszlán István* rendező bizott. elnök, *Szentgyörgyi Dénes* rendező bizott. jegyző.

(A Zsilvölgy vasútja.) Megépítették a petrozsény-lupényi vasutat, a melynek hivatása lesz, hogy elhozza a Zsilvölgy kincsét: a kőszén milliárd tonnáit és visszavigyen helyette a Zsil völgyébe jólétet és gazdagságot. Jul. 26-án d. u. két óraker indult el a vasút megnyitására a társaság *Horváth Gyula* vezetője alatt. A hogy felpirkadt a hajnal, feltűnt az utasok előtt a piski-petrozsényi vasútvonal gyönyörűen szép panorámája. Égbe nyúló heglánczok, füstölő csúcsok, erdővel boritva; majd meg egy-egy meredek sziklafal, a barna szín minden elképzelhető árnyalatában ragyogva és keresztülhasogatva szerteszét futkosó barázdákkal, a melyeket a leomló esővíz vágott rajta. A lejtős oldalakon, a völgyekben itt is, ott is egy-egy fából összerótt oláh ház tűnik elő, alig észrevehetően ott, a hol nincsen a rendes kővér, bujzöld pázsittal bevonva a mező. A *Csetályea Boléj*-barlangnál megállott a vonat, hogy az utasok megtekinthessék a természetnek ezt a csodáját. Hat óraker érkezett a külön vonat Petrozsénybe. Ott a reggeli után szétszóltott a társaság, hogy megtekintse a vidék szépségeit, különösen a *Szurduk*-szorost, a magyar-oláh határt. A vonal hivatalos műtanrendőri bejárása már hétfőn megtörtént *Balogh Gyula* osztálytanácsos vezetésével. Kivüle résztvettek a kereskedelmi miniszterium részéről *Décsey*

hajósbiztos, *Cseőke Ferencz* titkár, *Kiss József* mérnök, a magyar államvasutak képviselőjében *Wachsmann* főfelügyelő, *Weber* mérnök; az aradi üzletvezetőség részéről *Kovács* üzletvezető, *Hohnheiser, Melczér, Szentgyörgyi* ék *Chirke* felügyelő. Délelőtt tízegegy óraker indult meg az első vonat, magával vivén a Budapestről. Aradról és az erdélyi stációokról érkezett hivatalos személyeket és vendégeket, azonkívül pedig Petrozsény egész intelligenciáját és a közbeeső állomások népét is. *Livezény* az első állomás. Petrozsénytől Livazényig a pálya elsőrendűnek van építve, mert beleesik a Vulkan-szoroson keresztül Oláhországgal létesítendő vasuti csatlakozás vonalába. A második állomás *Barbatény*, a harmadik *Vulkán*, a végállomás pedig *Lupény*. A kitűnően épített vasútnak sok nehézséggel kellett megküzdenie. Öt vashídval kellett áthidalni az útba eső rohanó hegyi patakokat, a szurduki szoros előtt nevezetes bevágást kellett létesíteni. A pálya különben nem végződik a lupényi állomásnál, hanem tovább visz egy kilométerrel, hogy a lupényi déli bánya kőszénét annál könnyebben fölvehesse. Az oláhok tiszteletteljes ámulással néztek a megkoszorozott mozdonyt, a ló nélkül haladó kocsit, a diadali veket. Csak lassan ereszkedtek alá a dombon épült kunyhóikból, hogy megtekintsék ezt a fura valamit. Lupényben a társaság a kőszénbányák megtekintésére ment. Háromezer millió tonna szén fekszik itt a föld mélyében, csak keskeny földréteg által beboritva. Nyolcz réteg kőszén, egy-egy réteg 2—8 métes vastagsága. S milyen szén! Nem vetekedhetik azzal minőség dolgában egy magyarországi bánya kőszene sem, a szilvézaival pedig az teljesen egyenrangú. Eddig a kőszentelek föltáráásával voltak elfoglalva, de most, hogy átadták az új vasutat a forgalomnak, megindul majd a tulajdonképeni üzem, nagyban és a modern bányászat minden fegyverével és kitűnően

ellátva a szállítás dolgában, úgy, hogy nem szorul semmiféle átrakodásra. A társaság nagy érdeklődéssel nézte meg a lányukat. Aztán ebédhez láttak. Deszkasátorban terítettek kétszáz emberre. Az ünnep és a kitünő jókedv meghozta természetesen a maga tósztaait is. *Horváth Gyula* a királyra, majd a magyarság terén annyira exponált és ezért oly fontos misziót teljesítő Hunyadvármegye-űritette poharát. *Bavcsay Kálmán* Horváth Gyulát köszöntötte föl, a ki idegen megyebeli volta daczára annyit lendített Hunyadvármegye jóllétén. *Horváth Gyula* szólalt föl ismét éltetvén a kormányt. Ezután *Szentkereszty Gy. br. főispán* mondott tósztot, hogy megköszönje *Horváth Gyulának* a kormányra mondott pohárköszöntőjét; kifejtette, mennyire szükséges épp Hunyadvármegyében az összetartás és megnyire egyébnék kell itt lenniök a magyarság érdekeinek megvédésében azoknak is, a kiket különben a politikai pártállás elválaszt egymástól. Igérté, hogy ő is meg fog tenni mindent ez egyetértés föntartására. Beszélt még közkívánatra *Barabás Béla* orsz. képviselő és *Horváth Mihály* főispáni titkár. A vidám társaság sokáig ott maradt az ebédnél, muzsikaszó mellett. Asztalbontás után egy kis táncz is kerekedett, majd az oláhok mutatták be nemzeti tánczaikat. Indulás előtt még a társaságot lefényképezték. Így indult vissza a vonat hat óra tájban *Petrozsénybe*, a hol ismét vacsora után táncz következett. Ez volt a petrozsény-lupényi h. é. vasút megnyitása. A vasút persze be van rendezve a szállítás minden nemére, de azért túlnyomóan szén szállítására számítanak.

A turistaságra nézve is felette fontos e vasút.

(A térrét-kovásznai helyi érdekű vasút) építési munkái szépen haladnak előre. Miként írják, a pályatest a „Térrét“ állomástól kezdve, a hol az iparvasút végállomása van: a Vajnafalvi fürdőig, illetőleg a villatelepig elkészült s már azon is túlhaladt Kovászna állomás felé. A Kovásznapatak völgyében épülő pálya a maga nemében páratlan, és a vidék olyan, mint egy virágos kert.

(Idegenforgalom Brassóban.) Május 1-től július közepéig 1948 vendég fordult meg Brassóban. Ebből esik májusra 745, júniusra 90: személy. Volt pedig nemzetiségre nézve a májusi idegenek közt: 1 svájci, 1 angol, 1 francia, 7 bolgár, 11 német birodalmi, 142 oláhországi, 1 okkupált tartományi, 226 osztrák s 355 a magyar korona területéről. Júniusban a látogatók: 2 törökországi, 2 belgiumi, 1 orosz, 1 francia, 11 bolgár, 16 német birodalmi, 259 oláhországi, 176 osztrák, s 434 a magyar korona területéről. Az idegenek által előidézett pénzforgalom átlagos képe a következő. Fejenként a kiadás: átlag 40 kr. bejövétel, szoba 80, kávé 20, ebéd 80, ital ebédnél 30, vacsora 1 frt 20, apróköltség 50 kr, azaz összesen 4 frt 20 kr. Ehez járul még kocsis és szórakozás címén 70 kr, összes napi költsége egy személynek tehát átlag 5 frt. Az idegenforgalom eddigi számarányai szerint jut napjára 274 vendég; átlagos napi költsége egynek lévén 5 frt, a Brassóban hagyott idegen pénz napi összege 3379 frtot tesz.

FÜRDŐÜGY.

(Borszék.) Erdélynek e pompás fürdőhelyén időzünk, melyet tavaly annyira megszerettünk, hogy ezuttal is visszavágytunk. Milyen hatalmasak itt a

források! Megacélozzák a lankadó idegeket, új erőt nyer a test és jobb emésztést a gyomor. Eleintén szinte borzongva lépünk a folyton gyöngyöző, bugyboré-

koló kristálytisztá, 9—10 fokú forrásvíz medencéjébe, de naponta mind jobban megkívánjuk azt s még az idő szeszélyes volta sem bír elvonni a megszó-
kott gyönyörűségtől. Ott vannak az ápo-
lók, hölgyeknél székely asszonyok, kik
gondoskodnak, hogy öt percznél tovább
ne időzzünk a vízben, gyorsan frottíroz-
nak, zuhany alá állítanak és aztán sza-
ladunk, oly könnyűnek érezvén magun-
kat, mintha madárszárnyaink nőttek volna.
Az „Ó-Sáros“, „Lázár-Fürdő“, „Uj-Sá-
ros“, „Lobogó“, ezenkívül a hideg, me-
leg és gyengébb vas- és szénsav-tarta-
lommal a Főkút, Boldizsár-, Kossuth-kút
stb. mind a legjobb hatással vannak.
Hisz olyan istenáldotta hely is ez! Lép-
ten-nyomon gyógyítóforrások buzognak,
balzsamos illatu fenyőerdővel körítve,
melyekben órákig is elbarangolhat az
ember. A lakás és ételmezési viszonyok
határozottan kedvezők, egész napra 1
frt 40, 1 frt 60 kr-ért adnak penziót, ét-
lap szerint választva ebédet, melyről
nem hiányzanak a jó erdélyi ételek, luc-
sok czika-káposzta, ordás-béles, kürtös-
kalács, parázsos sült bélszín stb. Ez a
fürdő egyre nagyobbodik, csinosodik.
Szébbnél-szebb villák épülnek, kedves
tornyokkal, erkélyekkel, s csinos stí-
lük szinte kaczerkodik látszik egymással, az
Excelsior, Nefelejts és Tilcser-villa, mely-
nek tulajdonosa, a figyelmes és kedves
fürdőbiztos folyton azon van, hogy egyes
hiányokon segítsen. Továbbá Teleszkyék
kényelmes villája, a kis Tulipán, a megye
nagy épülete, Csiky új laka, — a szár-
hegyi barátok szép tornáczos háza, a
valóban fenkölt felirattal „Charitas“, Mé-
lik és Remény nagy hotelek, s ki tudná
mind végigsorolni. Naponta jó zenénk
van; a nagyvárad cigányok ugyancsak
kitesznek magukért. De azért Borszék-
nek még sincs elég vendége: ennek oka
valószínűleg az, hogy messze esik. A
hírlapokat is csak harmadnapra kap-
hatjuk a fővárosból. Szász-Régen az
utolsó vasuti állomás, honnan bár ké-

nyelmes, jó gyorskocsikon (csengős há-
rom lóval) a szép Maros völgyön ke-
resztül jövünk, mégis az utazás egy na-
pot vesz igénybe. Ha Topliczáig vasutja
lenne, Borszék világfürdővé nőhetné ki
magát. De a mit Baross már nem tehe-
tett, talán megteszi utóda. Meg is érde-
melné Borszék. Kies völgyben terül el,
hegyen, völgyön dús, pompás (de nem
havasi) flórában gyönyörködhetünk. Az
erdei szamóca talán sehol ennyi, mint
itt; azonban sajnós, tartózkodnak tőle a
forrásvíz-ivók — s ezért, kínálják olyan
olesón! Jelenleg majd 50 a vendég, de
mennyi férne még el? Magyarok még
Dunántulról is jöttek; többen Budapest-
ről; vannak itt szászok, örmények, de
az oláhok majd mind elmaradtak. Kü-
lönböző kirándulásra is bő alkalom nyí-
lik. A ki messzebb s erősebb parthiet
akar, ott a Csolhó, Bükkhavas, Tölgyesi
szoros, mely átvisz Oláhországba, hol
kis vendéglőben ihatjuk a jó török ká-
vét. A közelebb eső kirándulások egyike,
mely háladatos és könnyű, a Verőfűnyes.
Innen áttekinthető az egész fürdőtelep,
a pompás hegylánc, csak az sajnálatos,
hogy a marhaesordán kell keresztül-
mennni, a hol a bivalyok nem ép szelid
tekintete bizony megfélemlíti a gyön-
gébb idegiéket. Mulatságot is rendez-
nek időnként. A Remény nagy termé-
ben már nem egyszer tánczolt a jókedvű
ifjúság, kik közé, az idősebb gárdán ki-
vül a gyermek-sereg is colonne-ba áll...
Vadászatra is akad Nimród, félelmükre
a császármadaraknak. Még medvékre is
szoktak néha menni, de az idén a macz-
kók nagyon jól elrejtöztek. A múlt na-
pokban, két nagyobbserű erdei kirán-
dulást rendeztek. Volt pompás „nyárson
sült“, a nagy parázhalomnál hosszú
rudakon forgatták a „bélszín“ és „ser-
tés-hús“-szeleteket, csak úgy sistergett
a pörkölt szalonna, melylyel megese-
petgetve, igazán tő falattá pirosodott.
Páratlanul jól esett hozzá itt a sza-
badban, a pompás savanyuvíz-forrás kö-

zelében a kitünő tömlő-sajt, kürtös-kalács stb. Míg néhányan parthiezeva várják a falatozást, mások hegyeket barangolnak össze. Még az elmés tósztok sem hiányoznak: ékes szákkal éltetik az erdélyi magyar egységet, testvérülést. Sajnos, napok óta eső áztatja a vidéket, a felhők leszállanak az erdők fái közé, oda telepednek, mintha sohasem akarnának onnan elválni. A szél végig zúg a fasudarakon, meghajtogatva a fenyők ágait s mi keressük az előtűnő nap sugarat. Mennyivel szebb estéink voltak, midőn a hold beüzüstözte a fenyők csúcsait s a tejút milliárd csillagjait a Vénusz túrlyogó, gyönyörködtünk a nyári éj csodáiban itt, Erdély e kies zugában, hol annyi kedves barátsággal, vendégszeretettel találkoztunk, — mi a „jöttmentek” — a bensülötteknél! Feledhetlen napok, de még feledhetlenebb varázsszal telt esték!

(A görgény-sóaknai fürdő.) Maros-Tordamegyének egyik legszebb részét bizonyára a görgényi havasok teszik, örökzöld fenyveseivel és szórványosan elterülő helységeivel. A Görgény folyó jobb parján egy alig emelkedő hegy aljában egy mélyedésszerű völgyben fekszik *Görgénysóakna*, fürdőtelepével. Szerény kis képet tár elő az érkezőknek már messziről, a mint a fürdői helyre közelednek, minden pompától és cziczomatól menten. Átmenve a nyáron át apadó félben levő Görgény vizén, beérünk a telepre. Ha itt körültekintünk, hamar megismerkedhetünk a helyzet egész képével. Jobbra egy kis emelkedő dombon, egy újabb (pár év előtt emelt) földszintes, esinos külsejű, több vendégszobát magában foglaló épület vonul el, körülvéve fatornáczczal. Ezzel szemben balfelől egy régebbi, de kevésbé izléses földszintes, ugyanoly nagyságu, szegényesebb épület áll az üdülni vágyó vendégek részére. Szemben pedig szintén egy régebbi keletű, igen szerény kinézésű földszintes épület emelkedik. En-

nek egyik része a vendéglői helyisége. teszi, hol izletesen és elég jutányosan étkezhetni; másik részében még néhány vendégszoba is van. A három épület között a fürdőtelep legalantabb fekvő pontján van a két részre osztott sósfürdő medenczéje, kellőleg elkülönítetten a nők és férfiak részére. Mindkét helyen megfelelő számú egyszerű kis fürdőszoba (kabin, vetkező hely) van. E szabadtan álló fürdőtelep mellett egy kisebbszertű épület áll, hol a gyengébbek és betegek melegfürdőt is használhatnak. E telep Erdélynek egyik legerősebb, legtömörebb sóstartalmú gyógyítófürdője. Vize 27° C. hőmérsékű. A vízből való kiszállás után annyira bevonja a testet sóval, hogy egészen hófehérré teszi, s amúgy seperhető le a só arról. Csúzos, köszvényes, makacs hülécs, gutaütéses bántalomban lévők és női bajokban szenvedők s több másféle betegek keresik e fürdőhelyet fel. Ha még először oloom, hogy a fürdőtelep közepe táján egy nyári mulató és tánczerem is áll, mely szép faragott faépület, akkor a zabonyiczai fürdőről csaknem egészen kerek képet adtam. No igaz, még említést kell tennem arról is, hogy pár év előtt a fürdő legközvetlenében egy kisdud (60—70 méter hosszú) befásított sétahely is van. Igaz, hogy ez kicsi, de mindazáltal most már szépen lombosodó árnyékos helyet nyújt a fürdői vendégeknek. Csendes és zajtalan fürdőhely ez; nem feltűnően népes, forgalma és élénysége sem igen észlelhető. Pedig gyógyító ereje megbecsülhetlen. Máskülönben e telepen tisztaság és rend honol. Levegője jó. Egy fürdőidőszak alatt alig 150—200 ember fordul meg e helyen. A vendégek nagy részét az alig egy óra távolra fekvő Szász-Régen város adja. Emelkedése és forgalma nagyban előmozdítatnék, ha a marosvásárhely-szászrégeni vasút e fürdőhely felé meghosszabbíthatnék, mert így könnyebben és olcsóbban megközelíthető lenne s forgalma nagyobb területre irá-

nyulhatna. A befásítást és építkezést nagyobbá kellene tenni; így országos nevet és tekintélyt is nyerhetne a fürdőhely. A hatásos fürdés mellett némi szórakozást nyújthat az, hogy főleg vásárnaponként tánczezel egybekötött élénk multságok és kisebbkörű sorsjátékok is szoktak rendeztetni. A közvetlenül folyó havasi folyó pedig piros pettyes pisztrangokkal van telve s a ki halászni szeret, ezzel szórakozhatik. Egy rendelkezésre álló tekejáték-tér is van. A szellemi szórakozást néhány lapnak a áratása képezi. A kirándulást szeretők a közeli fenyvesek és festői vidék szépségeiben gyönyörködhetnek. E fürdőtelep a magyar királyi kincstár tulajdona; jelenleg pedig hasznbérbe van adva. A görögny-sóaknai fürdőt megveszerte Zsábonyczának hívják. E szó sótelepet (sótartót) jelent; innen van az elnevezése. Azt regélik erről, hogy a falu (község) északi oldalán levő „Szalonna“ várban (most csak a romjai látszanak) hajdanában két tündérnő-testvér lakott: Zsámio és Számiszió. Hűn szerette e két testvér egymást és boldogul éltek. Egyszer azonban messze vidékről jött ide egy délczeg szép lovag (herceg), ki a kisebbik Zsámio-t nagyon megszerette és megkérte. Ezért az idősb irigy Számiszió megölte testvérét. De őt is elérte a büntetés, — búskomorra lett és meghalt. S így e várnak nem maradt ura, — rombadólt, — még porai is alig látszanak. E regével zárom be cikkemet's azzal az óhajjal, vajha mielőbb a görögénysóaknai (zsábonyitczai) sósfürdő minél virágzóbbá és minél nagyobb forgalmuvá varázsoljatnék.

Bartók László.

(Málnás fürdő.) A kik huzamosabb idő óta nem látták ezt a kies szökely fürdőt, meglepéddel konstatálják, hogy nagy lépést tett a fejlődés útján. Első tekintetre is bizonyos változás látszik rajta, melyet kimagyarázni csak ezután lehet, ha részletesebben vesszük vizsgálat alá. Mert sem nagy építkezések, sem

átalakítási munkák nem történtek. De a csin s a rendszer magában is elég arra, hogy kellemes benyomást keltsenek. A vendéglőhelyiségnek kijavitása immár oly sürgető volt, a mi a birtokosság első feladatát képezte. A kritikán alul álló meleg fürdőt eltávolították s helyébe esinos új fürdőház emelkedett; egyelőre csak hat kabinnal, mely azonban czél-szerű berendezése által a szükségleteknek képes megfelelni. Ezzel kapcsolatosan a sétater is szabályoztatott s a vasas tükörfürdő ferdesége levágás után elenyészett. A birtokosság tulajdonában és hirtelenben levő lakószobák kitisztítvák, újból padolvák s ablak, ajtó czéljének megfelelően zárható, — a mi nagy előhaladás a szellős régi berendezéssel szemben. Butorokat, ágyneműket nagy mennyiségben szerzett be a birtokosság s noha luxusra nem terjeszkedhetett ki, de 76 szoba mégis el van látva a szükséges dolgokkal. A fürdőigazgató, *Furvos Dezső* dr. főgymnastumi tanár ambíciót csinál tisztéből, szivélyes előzőkenységgel igyekezik a fürdői tartózkodást kellemessé tenni. A fürdőrendtartást tanulmány alapján már is oly magas fokra emelte, a minő nemesak kívánatos, hanem feltétlenül szükséges is egy fejlődő fürdő érdekében. *Barabás Sándor* dr. orvos pedig az ő kedves modorával épen fürdőorvosnak termett; a ki azonfelül ismerője is Málnás fürdőnek s ismeri ivóvizeinek és fürdőinek minden tulajdonságait. A fürdőbirtokosság érdeklődni kezdett állandóan fürdőhelye iránt s az átmeneti nehézségek legyőzése csak emelheti Málnás fürdő iránt táplált bizalmát, midőn ez a bizalom a közönségben is eddig el nem ért mérvben gyarapodott. Ennek bizonyosága az a szép közönség, mely jelenleg Málnás fürdőn van s mely folyton szaporodik. A tudakozó levelek nagy száma is ezt bizonyítja. A fürdőzenekar jelenleg a deési Lantos György-féle, a ki jó primásként ismeretes vármegyénkben is.

Felemlítjük még, hogy az étkezésről kiválon gondoskodik Orosz Lázár, a ki ügyes szakácsot tart s berendezése izléses és válogatott. Az étlap kielégíti az igényeket s az egységáruk a birtokosság válaszmánya által vannak jóváhagyva. A borok külön említést igényelnek, mert a kotyvasztás mai korszakában jó, tiszta bornak van ám kelete.

(Szozáta sósfürdő.) A szováiai fürdő is árva, ismeretlen, szépségekkel gazdag vidékeink közé tart zik, melyek a turistaság legkedveltebb gócpontjaivá kell, hogy váljanak s reméljük nem sok idő múlva azzá is fognak válni. E fürdő-teleptől, mely a maga harmincz vendégszobájával és az a körü fekvő tiz-tizenkét magán, de részben bérbé is kiadó lakásával — ha úgy tetszik villájával — egészben véve nem a legszerencsésebb helyre lett építve, néhány száz lépésnyire már minden irányban igen szép sétat- és kissé tovább a legváltozatosabb kirándulási helyek kínálkoznak és csak úgy vonzzák a jární, látni szerető és képes s különösen a természet változatos szépségeiben gyönyörködni tudó közönséget. Való igaz, hogy az erdőlyrészi városok legnagyobb része maga is szép vidéken fekszik s többekvesebb kirándulási helylyel majd mindenik a maga közelében is dícselkedhetik, ámde azokat természetesen minden város mozgó közönsége hamar kitanulja, ugyszólván kielévezi és a gyakori ismételt látás által, hogy úgy mondjuk előbb utóbb azok unottá válnak s valami új, valami változatos után vágyakodunk; a meleg vidéken lakók hivesőbb éghajlat alá, a hidegebb tájak lakosai pedig enyhébb vidékekre stb. Mindenek felett pedig ősidők óta az erdők, hegyek, völgyek, a zugó kristálytisza, rohanó patakok és az ezek között élvezhető üdítő levegő s a főséges csendes magány az, a mi vonzza, csalogtatja, csábítja ellenállhatlanul a városok asztal mellett való munkában kifáradt lakosait az ő bűvés.

bájos körébe, még ha különben nem is épen betegek. Ha pedig még a betegségek némely fajai is meglátogatnak s a rheumák és podagrák testünk egyes részeit elgyötrik télen át és nagy mértékben zavarják, akadályozzák rendes munkaképességünket: akkor a természet által nyújtott sós vizek rendszeres használat meglepő kurákat tár előnkbe minden évben. Gyakran voltunk már szemtanúi Szováian annak, hogy sánták, bénák, mankón járó ifjak és aggok és elkeseredett kedélyü sápadt gyöngö egyének a többé-kevésbé erős tartalmu medencék és természetes tavak használata után rugékonyan mozgó tagokkal, vidám kedélylyel és áldást mondvá távoztak el e helyről 4—5 heti rendszeres fürdés és sétat után s a kik előbb csak mások segélyével tudtak a teleptől mintegy kétszáz lépésnyire eső első medenczéig vagy a meleg kádfürdőig eljutni: 2—3 hét után már az egy-két óras sétatokon és a kisebb kirándulásokon is részt tudtak venni. A mi ked es és hön szerzett hazarészünkben sok sósfürdő van, magam is számosat ismerek, de azoknak legnagyobb része állandó és ki- s befolyással, forrással nem bíró tavakból áll és ámbár a dus sótartalom desinficiálja a bele futó, esetleg miazmás és ragályos kóroanyagokat, mégis a közönség kényesebb része nem szívesen használja az ilyen lefolyással nem bíró és nem igazán változó vizü fürdőket, tekintve főleg még azt is, hogy bizony sok elkedvetlenítő sótt lijesztő kinézésü beteg is szokott rendszerint összeverődni a különböző gyógyítóhelyeken. No e tekintetben aztán Szováia páratlan, mert itt a hajdanában mivelés alatt állott s most hófehér sziklaként kiemelkedő sóhegyekből oly gazdag sóforrások csörgedeznek elő, hogy összeszedve akár egy kis malmot elhajthatnának és így a medencék állandóan változó, tiszta, friss vízzel telvék, az azokon kívül fürdésre használt ugynevezett feketető pe-

dig oly nagy és kristálytisza, hogy jó uszónak 15 perczebe kerül végig uszása szélessége pedig a hosszának egy harmadát teszi ki. Vannak azonban még más sokkal nagyobb és kisebb tavak is változatos sótartalommal és édes vizekkel is, azonkívül pedig hives, tiszta gyors folyású havasi patakok fűrészmalmokkal és azok zugóiban remek fürdőhelyekkel. De ha változatos fürdőhelyekben gazdagságról beszélhetünk még inkább gazdag aztán szebbnél-szebb sétáló és kirándulási helyekben, melyek ugyszólván kilométerenként fokozódnak. A ki csak egy-két órát tud járni s nem akar hegyekre mászni az is válogathat; a ki már 3—4 órát képes gyalogolni az már épen nagy választék fölött rendelkezik s még fokozottabb mértékben azok a turisták, a kik erőben és időben elég gazdagok arra, hogy egy vagy két napot is szentelhetnek egyes kirándulásokra; csakhogy persze — és itt kezdődnek a fürdőigazgatóság és a Kárpát-egyesület vállvetett közös működése — okvetlen szükséges lenne a nagyobb távolságok egyes pontjain az utak jelzése, igazítása, menedékházak állítása és alkalmas vezetőkről való gondoskodás stb. stb. A kirándulási helyek közül csak néhányat említek fel a közelebbi és távolabbiakra tekintettel. Ilyenek 2—3—4—5 órára a szakadát nevű vízválasztó szép pontjai a Bekecs hegység északkeleti oldalán és Kőszvényesremete a róm. kath. templomban levő és nagy műbecsessel bíró fészülettel. 2—3 órát tesz ki a sós tavak körül tehető hegyi séta; ugyanígy a pompás kilátást nyújtó remete-kápolnához való kirándulás. Egy nap alatt kellemes kirándulás rendezhető a korondi fürdőre és ha a Firtos a szikla megmászása is programmba vétetik; akkor két nap szükséges; fél nap kell Parajdra, ha csak a gyufagyár szemléltetik meg, egy nap, ha a sóbánya is programmon áll. Egy nap, esetleg kettő kell az ugynevezett Székavas „Csere-

peskő“ nevű pompás és nagy ipari jövedő elé néző sziklás vidékének meglátogatására. 3—4 óra szükséges Sóvárának az egyik legszebb, nagy és tiszta székelyfalunak, melynek a vidéken legszebb iskolája van — meglátogatására; ugyanígy hosszabb idő alatt a régészet iránt érdeklődők a hajdani római castrum és a középkori székely vár romjait és maradványait is tanulmányozhatják. Fél nap kívánatik az Ilycsmező nevű kis falucska felül fekvő ugynevezett »Rapsonné vára“ romjainak megtekintésére stb. stb. Jelenleg a fűrdőtelep tulajdona fölött per foly és bírósági zárgondnok kezelése alatt áll, ki ugyan igyekszik a közönségnek a lehető kényelmét gyarapítani, de természetesen más követelmények fognak formáltatni a majdani tulajdonossal szemben; addig is azonban, míg ez a fürdő és vidéke jövőjére döntő fontosságú kérdés el fog intézteni jó lélekkel ajánlhatjuk ugy a Kárpát-egyesület, mint a szenvedő és üdülő vágyók és a haza különböző szép részeit megismerni óhajtó turisták figyelmébe Szovátát, megjegyezvén, hogy a marosvásárhelyi vasuti állomástól 5 óra alatt egy hajtásban is el lehet ugyan jutni Szovátára, de ajánlatos egy-két órát pihenés Nyárad-Szeredában, a Nyáradfolyó vidékének főhelyén, hol jó vendéglő áll az utasok rendelkezésére. Szovátáról visszafelé változatosság okéért lehet a Kisküküllő völgyén is menni szép nagy Székelyfalukon keresztül Erdő Szent-György, Balavásár, Ákosfalva felé is egy órával hosszabb uton Maros-Vásárhelyre. Még csak annyit jegyzek meg, hogy az idén a fürdővendégek legnagyobb számát Marosvásárhely, Marostordamegye, Udvarhely, Csikmegye, Budapest, Kolozsvár, Kolozsmegye stb. szolgáltatata és hogy a már említett fürdő telepi és közvetlen közeli lakásokon kívül az igen közel fekvő faluban is csaknem még egyszer annyi idegen van elég kényel-

mesen és mindenek fölött igen olcsón elszállásolva. A fürdő igazgatója, illetve zárgondnoka, kihez a netáni megkeresések intézendők ez idő szerint Szoboszlai György körjegyző és birtokos, ki lakik Csókfalván, melynek utolsó postája: Erdő-Szent-György. Szováta mindennapi postával van összekötve Marosvásárhelyvel úgy, hogy a Budapesten reggel és Kolozsvárt délutáni megjelenő lapok már másnap délután hat órákor Szováta-n vannak — holott a múlt években azokra 3 —4 napig is Keltt várni.

Dedk Lajos.

(A csikzsögödi fürdőn) az állandó vendégek száma megközelíti az ötvenet, azonkívül naponként Csikszeredából és a vidékről 15—20 kocsin jönnek a vendégek, hogy használják a fürdő üdítő és izomerősítő vizét.

(Korond új gazdája.) A székely fürdők egyik legkedvesebbjét, Korondot Gáspár Gyula, m.-vásárhelyi tekintélyes kereskedő 16.000 frton báró Orbán Félix-től megvásárolta. Ez a rendkívül enyhe levegőjű fürdő, mely jó tulajdonaiban vetekedik a híres Gleichenberggel, azt hisszük, hogy a világot látott és vagyonos új gazda kezében a modern fürdők sorába fog emelkedni és így a szenvedő emberiségnek jól berendezett menekülő helyet fog biztosítani, ha enyhületre lesz szüksége.

(A tordai sósfürdőben) az aknán esinos helyiség épült úgy a női, mint a férfi fürdővendégek részére. Ugyazintén „Bányánál” is halad a munka. Ennek különben, mint illetékes helyről értesültünk, az az oka, hogy egy másik vállalkozó lefoglalta a munka vállalkozója elől az összes téglakészletet. Az alapfalak és az ácsmunka mindenütt készen van.

(Zajzonfürdő.) Most midőn a nyári meleg elől siet mindenki üdülő helyet keresni, a mi kedves nyaraló-helyünkről is irok egyetmást, mert úgy vagyunk

evvel is, mint a megszokott étlappal: táplálóból akár mennyi, de gyomrunk még is csak ezét emésztí fel legkönnyebben. Lehet ennél sokkal szebb fürdő s tán hasznosabb is, de mi csak itt üdülünk legjobban. Ha pedig lennének olyanok, kik a kis paradicsomunkat még nem látták: nézzenek ide, én leirom. Zajzon a Barcaság déli oldalát szegélyező havasok alján nyulik el, a Zajzon vizének két partján, hol a tért övező Kárpátok megtörése van, vagy is a hol a Szász-bércz fölé emelkedő Csukás-havas ropant sziklatömege elragadó panorámájából ósanyánk álma szerint bocsátja kristálytisza vizét Barcza szabad síkjára. A víz balpartján van az igen szép és czelszerű berendezésű fürdőhelyiség, mely erdélyi fürdőink közt Előpaták, Borszék és Tusnád után még mindig a negyedik helyet követelheti magának. Van itt hideg, lobogó, zuhany, — hullám — és meleg fürdő; igen szép sétahelyek, kényelmes vendéglők, izléses lakházak, fedett sétahely, szóval van itt minden, a mit pénzzel elérni lehet; és van vendég is az ország minden részéből s még külföldről is. Van Zajzonnak három gyógyítóforrása (Ferencz, Ferdinánd, Lajos forrás) melylyel a vegytani elemzés szerint Európa kevés gyógyító forrása mérkőzhetik. Így a Ferdinánd-forrás 8, a Ferencz 7 és fél R. fokú. A Ferdinánd-forrás minden eddig ismert ilyen tartalmu vizet felül mul, míg a Lajos forrás a legerősebb égvényes vasas vizek közé sorozható. (Vannak ugyan, kik ebben kételkedni mernek.) Ha eme jó tulajdonságok mellé a fenyves oldalt és Goluska Jankó kitünően szervezett zenekarát, — mely naponkint kétszer, reggel és este 6—8 óráig gyönyörködtet igazán válogatott darabjaival — oda számítjuk: külömb üdülő helyet képzelni sem lehet a szórakozást keresők számára. A fürdő derék igazgatója és doktora kigondol mindent a vendégek szórakoztatása.

NÉPRAJZ.

(A „Néprajzi furcsaság“-hoz) Czirbusz Géza dr. az Erdélyi f. évi V. füzetben kis cikket tett közzé „Néprajzi furcsaság: egy ősi etnológiai foszlány“ cím alatt, melyben elmondja, hogy a szolesvai oláhoknak van egy felöltő szokásuk, mely szerint a fiú a felesége nevét veszi fel, ha annak birtokába beleházasodik. Czirbusz ebben a női név átruházását, a férfinak a nő család-jához való jogi adoptálását véli látni, a mennyiben ez megállana, e szokást egy elfeledett ősnézet maradványának, vagy mint a cím mondja: „egy ősi etnológiai foszlánynak“ tartja. Legyen szabad ehhez két megjegyzést fűzöm. A szolesvai oláhokról először ugyan Czirbusz Géza dr. ur jegyezte fel e szokást, de ez már előtte is ismeretes vala, még pedig a magyarságról. „Kalotaszeg magyar népé“-ről ebbe az évben megjelent könyvem 139. lapján ezek állanak: „Ha szegényebb sorsu legény vesz el egy nálánál gazdagabb leányt, akkor ez a családi vagyonára költözik, vagyis kalotaszegiesen „a leányhoz elmegy fiúnak“ silyenkor a telek nevét veszi fel.“ Ezt a kalotaszegi magyarságról írom, a hol e szokás szelvében meg van. Ezzel tehát kétségtelenné van téve, hogy a szokás meg van a magyarságnál is, nagy kiterjedésben is, míg Czirbusz csak az oláhokról s csak Szolesváról írja le. A szokás magyarázatára is volna egy megjegyzésem. Ez alkalommal újból könyvemre hivatkozom, (melyet, mint sajnálattal látom, Czirbusz Géza dr. ur nem ismer), melyben a „gúny-, mellek- és vezetéknevekről“ szóló fejezetben a 126., 127. lapon a következőket mondom: „Minden kalotaszegi embernek keresztnevén kívül van egy mellekneve, vagy egy gúnyneve. Természetes következménye ez a kalotaszegi családok szoros összetartásának; nem csoda, ha egy faluban p. o. Magyar-Gyerő-Monostoron 5 név (Kovács, Sinkó, Imre, Bogdán, Török) mintegy 100 családot s így több,

mint 500 lelket tesz ki, hogy ezek megkülönböztetésére segítségül mellek- vagy gúnyneveket kell használnia. A legközségesebb eset az, mikor a gyermek az atya nevét is felveszi: Kovács János Marci, kinek testvére Kovács János Pista. Sokszor még a nagyapjára is visszamegy a név, de ilyenkor a családnevet elhagyják, a mit a családnévnek zárrjellel való bekegyítésével jelölök: p. o. (Sinkó) Peti Bandi János és (Sinkó) Peti Bandi Feri testvérek, kiknek (Sinkó) Peti János Pista az unokatestvérék. Az is megesezt hogy egy Sinkó Ferenczet egy Kovács nevezetű nevelt fel, az elvette Kovács leányát, ma aztán a házasság és felnevelés révén Kovács Ferenczet lett a neve. Van olyan is, a ki Csomahelyen, de nem Csomagyékből született, ez György, a kit a telekről Csomának neveznek.“ Ha már most ezeket előre becsújtjuk s látjuk a melleknevek megválasztásának számtalan irányát és alapját, a mint itt egyenkint fel nem sorolhatok, de a mit könyvemben megtettem, bátran tekinthetjük e szokást, ha ugyan szokás az, s nem csak hasonló körülmények közt ismétlődő esetlegesség) olyannak, mint a melyet a megkülönböztetés szüksége szült, s ez idő szerint legalább a jelenleg rendelkezésünkre álló anyag alapján még a Czirbusz Géza dr. úr közlése nyomán sem láthatunk benne ősi etnológiai foszlányt. Nem tartom azonban kizártnak, hogyha Czirbusz ur összegyűjti az e kérdés körébe tartozó adatokat, melyeknek szerintem régi jogtörténelmünk, annak a jobbágyaságra való applikációja, a török-tatár, vogul-votják analogiák s végül a nem kulturnépek életéből vett példák képezik forrásait, feltételek állítását be tudja igazolni, a mit én csak örömmel üdvözölhetnék. Azért e néhány sor nem polemia, nem kritika, hanem csak tájékoztatás kíván lenni.

Jankó János dr.

